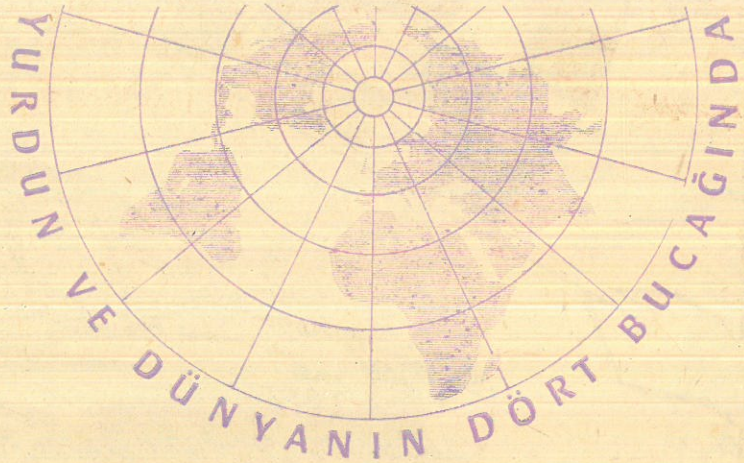


REKLÂMLARINIZ İÇİN



BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Subeler

Istanbul
Antara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Muhabirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basın: 7869 — 64)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1963

İÇİNDEKİLER:

Bibliothèque Nationale'deki Türkçe Yazmalar
Akşehir ve Nasrüddin Hoca
Bir Derleme: Gülnar Bilmeceleri
Çukurova'da Gelin Göçürme
Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Marifetnamesi
Bir Hatıra: Köyümüzün Düğünleri
Hayvanlar Üzerine Söylenen Atasözleri
10. Türk Dil Kurultayı - Nasreddin Hoca Şenliği
Eski Türk Hahlarında Hayvan Motifleri
Halk Şiiri ve Ozanlar (II. ve Son)
Bir Masal: Sepetçi Baba
Bir Derleme: Birecik'ten İlançlar
Aşık Şenlik'in Şiirleri (I)

Mehmet ÖNDER
Refi Cevad ULUNAY
Gündüz ARTAN
İhsan ŞİMŞEK
Doç. Dr. Suat EFE
M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Hayret M. TÜRMEK
Bora HİNÇER
Macide GÖNÜL
İhsan HİNÇER
Faik AKÇIN
Zeliha ÖZGÖZ
İsmail AŞIKOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 168

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ



TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1963

İÇİNDEKİLER

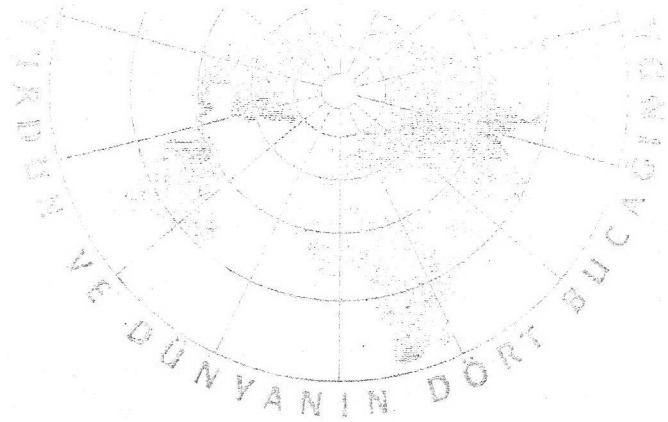
Bibliothèque Nationale'deki Türkçe Yazmalar	Mehmet ÖNDER
Akşehir ve Nasrüddin Hoca	Refi Cevad ULUNAY
Bir Derleme: Gülnar Bilmeceleri	Gündüz ARTAN
Çukurova'da Gelin Göçürme	İhsan ŞİMŞEK
Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Marifetnamesi	Doç. Dr. Suat EFE
Bir Hatıra: Köyümüzün Dügünleri	M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Hayvanlar Üzerine Söylenen Atasözleri	Hayret M. TÜRMEK
10. Türk Dil Kurultayı - Nasreddin Hoca Şenliği	Bora HİNÇER
Eski Türk Halklarında Hayvan Motifleri	Macide GÖNÜL
Halk Şiiri ve Ozanlar (II. ve Son)	İhsan HİNÇER
Bir Masal: Sepetçi Baba	Faik AKÇIN
Bir Derleme: Birecik'ten İlançlar	Zeliha ÖZGÖZ
Aşk Şenlik'in Şiirleri (I)	İsmail AŞIKOĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 168

KURUS: 100

REKLAMLARINIZ İÇİN



BASIN İLÂN KURUMU

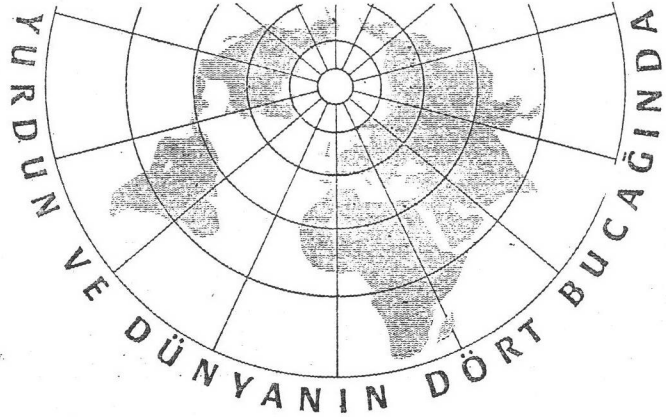
Genel Müdürlük

Çagaloğlu, Türk Ocakları Caddesi No. 1 İstanbul

Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şehirler	Dış Memleketler	
İstanbul	A. B. D.	İsviçre
Ankara	Almanya (Federal)	İtalya
İzmir	Avustralya	Japonya
Aydın	Avusturya	Lübnan
Bursa	Belçika	Meksika
Diyarbakır	Bulgaristan	Norveç
Erzurum	Cekoslovakya	Polonya
İzmit	Danimarka	Portekiz
İzmir	Fransa	Romanya
İzmir	Hollanda	Yugoslavya
İzmir	İngiltere	Yunanistan
İzmir	İspanya	
Zonguldak	İsviçre	

REKLÂMLARINIZ İÇİN



BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Dış Mühâbirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

(Basım: 10822 — 75)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 168

TEMMUZ 1963

YIL: 14 — CİLT: 8

BIBLIOTHEQUE NATIONALE'DEKİ TÜRKÇE YAZMALAR
VE İKİ MEVLEVİHANESİ

Yazan: Mehmet ÖNDER

Pariste, Bibliothèque Nationale'da bulunan türkçe ve farsça yazmalar üzerinde bir yıl süren araştırmalarımız, bize Türk dili, edebiyatı ve folkloru üzerinde önemli bazı dökümanlar kazandırmış oldu. Konularımız la ilgili iki yüzden fazla yazmayı, M. Bâchev'nin yayınlanmış katalokları'yla karşılaştırarak gözden geçirdik. Bunlar arasında mikrofilmlerini aldığımızı veya doğrudan doğruya kopye ettiklerimiz de oldu.

Bibliothèque Nationale yazmaları arasında, destan, menkıbe, hikâye gibi, doğrudan doğruya folklorumuz'a ilgili, şimdiye kadar yayınlanmamış bazı önemli yazmalar vardır. Örneğin, 16. yüzyıl'da yazıldığı sanılan (Risale-i Tevârihi Enbiyâ-i evîyâ-i Ali Osman) adlı, 95 sayraklı türkçe yazma (No. Ancien Fond 119), gerek tarihimiz, gerekse Anadolu menkıbeleri yönünden üstün bir değer taşımaktadır. Bu arada, 19. yüzyıl ortalarında, adı bilinmeyen bir derleyicinin yıllarca emek vererek hazırladığı, 198 sayraklı (İstanbul'da cümle cevami ve Zevaya) adlı ünlük yazma, İstanbul'daki cami, mescid, medrese, tekke, türbe vs. gibi 894 eski eserin bani ve tarihlerini, mimar ve sanatkarlarını, şeyhlerin, onarım'larını, menkıbelerini sayıp dökmekte, böylece cidden, bu konuda araştırma yapanlara çok yeni bilgiler vermektedir. Bu değerli yazmanın (No. Turc Supplement

1084), İstanbul Yeni Kapı ve Galata Mevlevihanelerine ait bölümlerini okuyucularımızın fikir edinebilme eri için, aynen veriyoruz:

YENİ KAPI MEVLEVİHANESİ

Yeniçeri Başı Halifesi Makkoç Mehmet Efendi Hacc'a giderken Konya'da niyet edip, vatanına selâmetle vasil olmak müyesser olursa İstanbul'da Mevlevîye'ye bir zaviye bina ederim deyü nezridüp avdetinde 1006 sene tarihinde bina ve itmam eylemiştir. Küş'adında Sadrazam Mehmed Paşa ve Yenîçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa dahi hazır olmuşlardır. Sahibül-hayrat şadırvan kur-bünde medfundur. İptida şeyh olan Kemal Ahmed Dede dört sene şeyh olup anda medfundur. Ondan sonra Doğanî Hüseyin Dede otuz sene şeyh olup anda medfundur (sene 1040). Sekiz sene Konyada postnişin o'an Ebubekir Çelebi ba-emri Hümayun bu zaviyeye gelip misafir iken vefat edüp anda medfundur. Cümleden â'i sanduka onundur. Sandukasının önüne bir levha (k'tabe) vazolunmuştur. (Sefer kı'dı bâkâ'ya gün Ebubekir İbn-i Mevlâna. Yerin firdevs-i âlâ ede Hazret-i Allah). Doğanî'den sonra Suphî Ahmed Dede Şeyh olup, 1054 tarihinde vefat edip harî-i türbede medfundur. Ondan sonra Hacı Ahmed Dede 24 sene şeyh olup, Hac avdetinde 1078 tarihinde Medine-i Münevve-

re'de vefat etmiştir. Yerine Kara Ahmed Dede efendi şeyh olup 1090 tarihinde vefat edüp anda medfundur ve yerine Naci Ah. med Dede 33 sene şeyh olup anda medfundur. Yerine Seyid Yusuf Nesip Dede şeyh olup 1137 tarihinde vefat edüp haric-i Türbe de medfundur. Yerine Arifi Ahmed Dede şeyh olup 1137 tarihinde vefat edüp anda medfundur. Yerine Mesnevihan Mehmed De de şeyh olup 1145 tarihinde vefat edüp anda medfundur. Yerine Musa Dede on iki sene şeyh olup 1157 tarihinde vefat edüp anda medfundur. Yerine Küçük Mehmed Dede şeyh olup 1159 tarihinde vefat edüp anda medfundur. Yerine Ebubekir Dede efendi şeyh olup anda medfundur. Yerine oğlu Ali Dede şeyh olup anda medfundur. Yerine Şeyh Abdülbâki şeyh olup anda medfundur. Yerine Hüsnü Dede şeyh olup anda medfundur. Yerine karındaşı Abdurrahim Dede şeyh olup anda medfundur. Yerine Abdulbaki Dedenin mehdumu şeyh olup hâli vak. timizde miraciye okutur (Varak. 113).

GALATA MEVLEVİHANESİ

Banisi sadr-ı esbak İskender Paşadır. Sultan Selim Han-ı evvel'in vüzerasındandır. 897 tarihinde bina eylemiştir. Konya'da Asitane şeyhlerinden Mehmed Sami Dede efendi hazretlerine növbetî meşihat gelmeden evvel bu zaviyenin yerindeki handa sakın iken zaviye bina olunup mezbur Sami Mehmed Dede efendi şeyh olmuştur. Konyada evlâdiyet meşihatının növbetî gelüp davet olunduktan Konya'ya azm idüp yerine Mesnevihan Mahmud Dede şeyh olmuştur. Onların vefatından sonra mürru-u eyyam ile harap olup hali kalmışken Halvetiye zaviyesi olmuştur. Kasım Paşa'da vaki mevlevi hanenin banisi Abdü efendi Konya'dan arz ile Deri Âliyye'ye gelüp Mevlevî zaviyesi olduğunu ispat edüp kendilerine tevcih olunmuştur. Sonra şarih-i Mesnevi İsmail Dede efendi Konya'dan arz ile gelüp, Abdi Dede azledilüp yerine mezkur şarih-i Mesnevi İsmail Dede efendi şeyh olmuştur. 1041 tarihinde vefat edüp anda medfundur. Bu mısra tarihli vefatır: (Mesnevi caminin ruşen çerağı). Yerine Adem Dede efendi şeyh olmuştur. Avdatî Hacı'da Mısırda 1033 tarihinde vefat eylemiştir. Yerine Mehmed Dede

şeyh olmuş, 1075 tarihinde vefat edüp, anda müstakil türbede medfundur. Yerine Naci Ahmed Dede, 7 sene şeyh olup, Yeni Kapı Mevlevî hanesinde şeyh iken vefat etmiştir. Yerine evlâd-ı Hz. Mevlâna'dan Derviş Çelebi efendi şeyh olmuştur. Yerine Avni Ahmed Dede şeyh olmuştur. 1109 tarihinde vefat edüp anda medfundur. Yerine damadı Nâyi Osman Dede şeyh olmuştur. 1123 tarihinde vefat edüp anda medfundur. (Varak: 149).

Bize gelen KİTAPLAR

* Oğuz TANSEL: "Üç Kızlar". Masallar Dernek Kitapları: 9 Halk kitapları dizisi: 1 16x12 boyunda, 82 sayfa, 150 kuruş.

* C. KUDRET: "Ziya Gökalt". T.D.K. Tanıtma Yayınları, Türk Diline emek verenler dizisi: 5. 20x14 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* Enver Naci GÖKŞEN: "Mehmet Emin Yurdakul". T.D.K. Tanıtma Yayınları, Türk Diline emek verenler dizisi: 6. 20x14 boyunda, 48 sayfa, 1 lira.

* Yılmaz ÇOLPAN: "Ataç'ın Sözcükleri". T.D.K. Tanıtma Yayınları, Dil Konuları dizisi: 6. 20x14 boyunda, 116 sayfa, 5 lira.

* H. Rıdvan ÇONGUR: "Dilimizin Saadeleşmesinde Aşırı Davranılmış mıdır?" (Açık oturum). T.D.K. Tanıtma Yayınları, Açık Oturumlar Dizisi: 2. 20x14 boyunda, 32 sayfa, 1 lira.

* Ali İzzet ÖZKAN: "Ocak Zâdeler ve Şükrü Abdal Kimin Evlâdıdır". Esere Ali İzzet ÖZKAN'ın şiirleri de ilâve edilmiştir. Ankara'da Ayıldız Basımında basılmıştır. 16x12 boyunda, 32 sayfa, 250 kuruş.

* Ali İzzet ÖZKAN: "Şiirler". Aşkın 25 şiirini bir araya toplamıştır. 20x14 boyunda, 32 sayfa, 2 lira.

* Arthur MILLER - Ülkü ve Aykut TAMER: "Bütün Oğullarım". 3 perdelik oyun Varlık Tiyatro Serisi: 11. 17x12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

* Bertrand RUSSEL - Nurettin ÖZYÜREK: "Saadet Yolu". Sağduyu ürünü görüşler. Varlık Faydalı Kitaplar: 25. 17x12 boyunda, 176 sayfa, 5 lira.

Nasreddin Hoca Şenlikleri Dolayısıyla

AKŞEHİR VE NASRÜDDİN HOCA

Yazan: Refi Cevad ULUNAY

Bir yıl evvelki Nasreddin Hoca Şenlikleri çok başarılı olmuştur. Geçen yılki şenliklere katılan Refi' Cevad Ulunay'ın o zaman yazmış olduğu bir yazısını sayfalarımıza alıyoruz. T. F. A.

Akşehir ve Akşehirliyle doyamadım. Hoca merhuma hak veriyorum. Büyük şairlerden Feyzi-Hindü, Delhi saray bahçeleri için:

Eğer firdevs der rüy-i zemineş

Hemineş ü hemineş ü hemineş

(Eğer cennet yeryüzünde olsaydı böyle olurdu, böyle olurdu, böyle olurdu.)

Der. Ben de Akşehir için aynı beyti tekrar edebilirim.

Bu belde Akşehir değil, "Yeşil Şehir"dir. Seririnde oturan esatiri bir Melike gibi bir dağa yaslanmış. Tahtından üstü renk renk, çeşit çeşit, zümrüt'ler, zebced'ler, yakutlar, lâl'lerle bezenmiş bir kiralıçe tâ ufuklara kadar uzanıyor.

Bu ne kadar yeşil çeşidi. Koyusu, açığı, sarıya meyyal olanı, zeytinisi, koyu neftisi ve her türlü. Bâzan bir saha görüldü ki sarımağa yüz tutan ekinleri o yeşilliği altın beneklerle işliyor ve bütün bu renk oyunlarının arasında güneşin lem'alarıyla pırıldayan pınarlar, ovaya pırlantalar, elmaslar saçıyorlar.

Akşehirde tabiat, ihmale de, lâkayıtlığa da meydan okuyor. Ağaçlarıyla akarsuları ile, çayırıları, çimenleri ile zaferinden em'in bir gurur ile göğsünü kabartarak "Ben varım" diyor.

Akşehir, Nasrüdün Hocaya lâyık bir mücevher mahfazasıdır.

Şehir, baştanbaşa donanmış. Hocanın Topkapı müzesindeki minyatürü nürdan kalemlerle çizilmiş.

Elimde ufak valizimle trenden indiğim zaman birkaç zat yanıma geldi.

— Hoş geldiniz hocam. Buvurun!

Nasrüdün Hocanın Akşehirinde bu 'hocam' ünvanı hem mah'iyetime dokundu. hem de baba gurur verdi.

Arabaya hindik.

— Bir küçük otelden bahseden bir mektup almıştım.

Mütebessim bir zat :

— Küçük otelin sahibi benim.

Otele geldik. Bu, ufak mikyasta bir mede niyet âbidesidir. Dünyayı gezdim, bu derece temizlik, bu derece konfor görmedim. Reklam yapmıyorum, bir hakkı teslim ediyorum. Yazmasam vicdanım beni muatep eder. Akşehir en yüksek şahsiyetler, şarkın ve garbin en müşkilpesent adamları giderler ve burada bir hoşnutsuzluk mevzuu bulamazlar.

Turizm, turisti rahat ettirmek olduğuna göre başta otel gelir. Bu intibahın bütün Anadolulu kasabalarında husulünü temenni ederim. Akşehir, bu bakımdan da ön saftadır.

Akşam özel programın gösterisine gittik. Konuşmalar yapıldı, folklor numaraları seyredildi ve Bozkır ekibinin rakıslı bir konserini dinledim. Rakıslı "kaşık oyunu"dur.

Bu görülmemiş bir hârikadır. İspanya'nın en çalâk kastanyetli rakısları bunun yanında hiç kalır. Bu harikulâde sanatkarlarda rakıslı figürleri o derece yerleşmiş ki oynayanlar arasında kıl kadar bir ayrılık yok.

Bu bizim gördüğümüz "kaşık oyunu" değil. Bozkır dağlarının birbir inhinâ ile bir birine dolanan ve hiç bir mânia tanımayan tabiat kanunlarını seyrine uydurma sert elyaflı mütehakkim ormanların bir sembolüdür.

Ah Anadolu! Sen ne güzel seysin. Savaşta olduğu kadar sanat sehasında da bâzan kendini öyle gösteriyorsun ki dünyayı kendine hayran ediyorsun.

Bu programda gençler toplanmışlar. hocanın fikirlerini birbirine ekliyerek iki perdelik bir pives yazmışlar. Bu pivesi bütün hevesleri temsil ettiler. Fakat abdim olsun. gelecek sene için onlara bir "Nasrüdün Hoca" hazırlayalım ve sahneve de ben koyayım. Bu suretle Akşehirde olan şükran borcumun ufak bir kısmını ödemiş olurum.

Otele döndük. Konya Müze'ler Müdürlüğü Mehmet Önder ve Akşehir müzesini tesis vazifesine başlayan Ziya bey ile geç vakta ka

dar sohbet ettik.

Akşehir Selçuk medeniyetinin eserleri ile doludur.

*

Kapalı perdelerin arasından süzülen alık bir sabah güneşi ile gözlerimi açtım. Güneşle beraber tatlı bir mırıltı beni yine uyumağa davet eden bir ninni gibi kulağıma geldi. Perdeyi açtım. Otelin odamın bulunduğu arka cephesi zahire pazarına bakıyor. Pazar kurulmuş, alışveriş başlamış. Pencerenin önüne oturdum. Seyrediyorum. Köylüler, buğday, bulgur, mercimek, fasulye çuvallarını sıralamışlar. Alıcılar çuvallara ellerini daldırarak muayeneden sonra pazarlığa başlıyorlar. Yavaş yavaş mırıltının tonu yükseliyor.

— Bu fasulye bu fiyata verilir mi Emmi?

— Verilir. Vur dişine. Kayışlanmıyor bilem.

Bir şey daha öğrendik. Fasulye iki diş arasında kırılmayacak, kayışlanacak. Güneşin yüzlerine buğday kızılığı, saçlarına mısırsı püsküllü rengini verdiği köylü kız çocukları çuvalların arasında dolaşıyorlar, babalarına yardım ediyorlar.

Kapı vuruldu.

— Merasim başlamak üzeredir.

Giyindim, sokağa fırladım. Anıt meydanına giden caddeden insan seli akıyor, bu seli kendimi kaptırdım. Meydanın ortasında büyük kurtarıncının heykeli, şerefini iade ettiği Türk bayrağına sarılmış bekliyor.

Merasime evvelâ heykelin açılışı ile başladı. İstiklâl Marşından sonra bayrağın korde'âları çözüldü. Heykel sadedir, fakat o sadelik içinde Atatürkün azmini, iradesini ve şefkatini tamamen remz ediyordu.

Nutuklar için hazırlanan kürsüve evvelâ Akşehir Kavmakamı çıktı. Güzel bir konuşma ile merasimi açtı. Onu müteakip Konva Valisi Rebi Karatekin vezir olduğu kadar özülü bir nutuk söyledi. Sözlerinde bütün vilâveti kucaklayan bir mâna vardı. Konvaların onu neden bu kadar sevdiklerini anlattım. Kalbden kalbe vol' vardır.

Validen sonra Ordu Kumandanı General Refik Tuğla kürsüve geldi ve Akşehirin maddi mânevî güzelliklerine temas ettikten sonra bir de Nasrüddin Hoca heykelinin rezk edilmesi lüzumunu ileri sürdü ve çok

alkışlandı.

Nutuklardan sonra "Seyyid Mahmud Hayran"ın türbesine gidildi.

Nasrüddin Hocanın üstadı bir harabedir.

Bu irfan sultanı, Sultan dağının eteğinde yatıyor. Sultan dağı insanların kadir bilme, mezliğini telâfi için ana şâh'kaları ile bir kubbe yapmış.

Vaktiyle burada bir kale varmış. Se'çuk mimari tarzı ile tıpkı Mevlâna'nın "Yeşil Kubbe"sinin aynı olan kubbe üstüne çivi emiş paslı gaz tenske'lerine rağmen hâlâ mahabetini ve zerafetini muhafaza ediyor. Dört sütun üzerinde duran bu mahruflı kubbenin kemer açıklıkları moloz taşları ile doldurulmuş. İşte Mevlâna'nın muasır ve çok hürmet ve muhabbet ettiği Seyyid Mahmud Hayran bu haldedir.

Seyyid Mahmud Hayran ârif-i bî'fâh idi. Nasrüddin Hoca da bu selsebi'den içtiğine göre o da irfan ummanından nasibini almış olsa gerektir.

(Eflâki) Mevlâna ile Seyyid Mahmud Hay



Derlemeler :

GÜLNAR BİLMECELERİ

Derleyen: Gündüz ARTAN

Aksarayın içinde sarı sultan oturur: YUMURTA. Benim bir sürü çocuğum var gök habalı habalı: MELENGİÇ. Bir atım var haşarı, kuyruğu damdan dışarı: MERTEK. Çalı çeker dolu döker: KEÇİ. Dama darı sağ tım, saymadan geri kaçtım: YILDIZ. Dışı katık, içi kütük: ZEYTİN. Dışı kazan karası, içi peynir mayası: KESTANE. Değneğin ucunda bir yemiş, onu yiyen ölmemiş, rama zaada yemiş orucu bozulmamış: DAYAK. Elle yatar, elle kalkar: İBRİK. El gider, ellez oturur: İBRİK. Han demez, hun demez, otuz iki kile arpaya yem demez: DEĞİR - MEN. Gak anırı, ak ak doğuru: ÇIKRIK. Gıcırının gıcırısı, mıcırının mıcırısı, yarı sı yenir yarı yenmez: KAĞNI ARABASI. İçi ak, dışı kara, ocaklarda maskara: TEN - CERE. İldif ildif ileyim, eli naz'k meyva'yım.

ran'ın müteakib mühabbetleri hakkında şu vak'ayı anlatıyor:

Akşehirli Şeyh Sinânüddin, uzun bir seyahatten sonra Mevlânâ'yı ziyaret ediyor. Hazret-i Pîr:

— Nasıl, diyor, seyahatlerinde kâmil bir insana rastladın mı? Seyyid Mahmud Hayran'ı nasıl gördün? Ne ile meşguldür?

Sinânüddin,

— Onu tiki gibi saç sakalına karışmış bir halde gördüm. Sizin tem'iz âleminize gözlerini yummuş.

Mevlâna bu söze gülüyor ve hiç birşey söylemiyor. Şeyh Sinânüddin Akşehir'e dönüyor, Seyyid Mahmud Hayran'ın başında bir hasıra uzanmış uyuyor. Sinânüddin yanından geçerken uyanıyor.

— Hürler reis'lerinin sultanı zamanında tilki gibi olmağı cana minnet biliriz.

Şeyh Sinan ayaklarına kapanıyor.

Seyyid Mahmud Hayran'dan sonra Nasrüddin Hoca türbesine gidildi. Türbe 1906'de Sultan İkinci Abdühamid tarafından yeniden yaptırılmıştır. Tamir ve tevdidinden evvelki halini bilirim. O da hocasının türbesi gibi idi. Kabrin üzerinde mermer bir sanduka var. Kubbevi tutan sütunlara se'len geçen yazılar yazılmışlar. Yazılardan birisi şudur:

ılık yerde biterim, söyleyiniz ben neyim: MUZ. Kayada kalcık Osman, eğerde eltik Osman, ekmede olmasa dermede o'maza, harmanda ortak Osman: KARINCA. Kara katır yan yatır, bir ısıtır gene yatır: MAKAS: Pişirirsen aş olur, pişirmezsün kuş olur: YUMURTA. Pittirıcık, burnu eğriçik: NOHUT. Melemez melemez, ocak başına gelemez. YAĞ TENEKESİ. Mışıldak, mışıldak, mışıldığın üstünde ışıldak, ışıldağın üstünde düz alan, düz alanın üstünde piynar, gür piynarın içinde güdük canavar: BURUN, GÖZ, ALIN, SAÇ, BİT. Sarı kız sararır durur, düşeceğim diye korkup durur: KAYISI. Suda yayılır, karada bayılır: BALIK. Soluğu var canı yok, kemiği var eti yok: KÖRÜK. Uzaktan baktım emir semir, yanına geldim kitli demir: MEZAR.

Bu gün kudret var iken eyle ihşan

İhşan eyler isen olmazsın peşiman

Hocanın ağzından yapılan bu dilencilik beni şinirlendirdi. Nasrüddin Hocanın ziyareteçi ihşanına ihtiyacı yoktur. Yazının eskilik gibi bir kıymeti yoksa hocanın ruhunu bilenleri rencide etmekten başka bir şeye yaramıyor.

Burada memleketin tarihini tetkiklerinde müthiş bir otorite olan ve ele aldığı mevzuları kılı kırk yararcasına incelemek hususunda bir tane olan İbrahim Hakkı Konvalı vâkıfane bir konuşma yaptı.

Onu dinlerken sütunlara bakıyorum. Beş yüz küsur seneye rağmen mürekkebinin bir noktası solmayan gayet güzel bir süslü yazı ile şu satırları okudum:

El hat bâki,
Vel ömr fânî,
Vel abd âsi,
Ver Rab âfi

Ketebehül-hakır Mehmed, an cemâat-i sipâhî Hazret-i Yıldırım Beyazid. Sene 796.

(Yazı baki, ömrü fani, kul âsi, Allah af edicidir. Yıldırım Beyazid hazretlerinin askerlerinden hakir Mehmed 796 yılında yazdı.)

Gelenekler ve Eğlenceler :

ÇUKUROVA'DA GELİN GÖÇÜRME

Yazan: İhsan ŞİMŞEK

Düğün alayı ile bir At'ın üstünde yola çıkarak gelin, güveği'nin evi önüne gelince ya da akrabalardan biri başına para, üzüm, arpa, buğday, şeker gibi şeyler serper.

*

Gelinin başına para serpmeye âdeti Romalılarda vardır. Romalıların "Missilia" dedikleri şeyin İlk Çağ Anadolu uygarlıklarından Romalılara geçtiği sanılmaktadır.

Romalılarda gelinin başına para serpmeye âdeti olan (1) Missilia'nın hukuki durumu belirtilmektedir. Bu arada İlk Çağ Anadolu uygarlıklarından buna benzer bir takım âdet ve inaçların da daha sonraları bir Akdeniz İmparatorluğu haline gelmiş olan Romalılara Anadoludan geçtiğini biliyoruz. Frigyalıların (2) "Bağ bozumu" âdetlerinde olduğu üzere, düğünlerde gelin'in başına para serpmeye âdetinin de Romalıların Anadolu ya hakim olduğu zamanlar, Anadolu uygarlıklarından almış olmaları inancını doğrulamaktadır.

Milattan önce 1200 tarihinde Eti İmparatorluğunu yıkıp başkent bugünkü Beypazarı "Gordiyon" şehri olmak üzere Anadolu'ya yerleşen Frigyalılar, Tanrının ölmesi zamanında "Yas" âyinleri, dârilmesi zamanında ise şenlikler ve bayramlar yaparlardı. Bu bayram ve şenliklerde davul, dümbelek, ney gibi çalgılar çalarak çılgınca dans ederlerdi. Anadolunun bu neşeli din törenleri sonraları Yunanlılara ve Romalılara geçmiş, onlardaki "bağ bozumu" eğlencelerinin doğmasına sebep olmuştur.

*

Gelinin güveği'nin evi önünde yengeler At'tan indirir. Bu sırada güveğin babası da At'tan indirilecek olan gelinin yanına davet edilir. At'tan inip oğlunun evine girmesi için geline, kavınpederinden ne hedive istediği sorulur. Kız ne kadar utansa da gene bir hedive istemek zorundadır. "At. tar'na para" gibi Oğlanın annesi de kıza istediği hediveyi neye karşılık alacağını sorar. Kız üç beş kuruş bir fiyat vererek hedive edilmiş olan şeyi tanıdıkların huzurunda satın alır.

Gelin At'tan indikten sonra doğru güve-

ğinin evine ve gelin odasına girer. Gelin odasında çeyiz içinden ayrılmış bazı hediyeler, davetlilere dağıtılır ve orada yemek yenir. Gelin aynı köye gidecekse, gelin alayı ekseriya ikindiye doğru yola çıkar. Bunun akşamda olması uzun sürmesin diye düşünülür.

Elbiseyi giyen damat köy hocasının evine götürülür. Köy hocası da damada zıfaj için seriata dayanan öğütlerde bulunur. "Akıllı olun; iyi geçinin, hayırlı evlat yetiştirin; bir yastıkta kocayın; der." İzdıvacı'nın hayırlı ve uğurlu olması için, dua eder. Hocanın evindeki mecliste, köyün yaşlıları güveği'ye bazı şeyler söyleyerek takılırlar.

GERDEK TÖRENİ:

Yatsı namazından önce güveği'yi sağdıçları evine götürür. Kapıda bayraktar ile yenge, kendilerini karşılarlar. Evin cümle ka-pısı önünde Hoca tarafından dua tilâvetle okunduktan sonra sağdıçlar tarafından sırtına vurulan birkaç yumruk arasında güveği evine girer. Bayraktar ve yengeden başka evde kimse kalmaz. Geceyi güveği ile beraber geçiren kızın yatak çarşafı, ertesi gün kapıda bekleyen sağdıçları tarafından ailenin büyüklerine gösterilir. Sonra bu çarşaf Cuma günü gelini ziyaret edecek olan kâdınların görmesi için de meydana bir yere bırakılır.

Anlattığımız bu gelin götürme âdeti bugün Çukurovanın bilhassa Kadiri, Feka, Saimbeyli, Kozan ve Karaisalının dağ köylerinde yaşayan Türkmenler arasında uygulanmaktadır.

Yer yer, şehirleşmenin görüldüğü ova yöresi ile köylerinde ise âdetlerde bazı değişikliklere rastlanılmaktadır. Türkmenler çoğunluk eski Anadolu âdetlerine ve geleneklerine günümüzde bile bağlı kalmakta, bunları devam ettirmek suretiyle yaşatmaktadırlar.

(1) Prof. Paul Koeshaker - Kudret Ay'ter "Roma Hukukunun Ana Hatları" Missilia. Sayfa 130.

(2) Emin Oktay - İlk Çağ Tarihi, Frigyalılarda din ve inanışlar, Sayfa 65.

Bugünkü Tıbbi Telâkkilere Göre:

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI ve MARİFETNAMESİ

Yazan: Doç. Dr. Suat EFE

İbrahim Hakkı 1703 yılının 18 Mayıs'ında Hasankalede doğmuş ve 77 yaşında iken 1780 yılının 22 Haziran günü Tımo'da vefat etmiş bir büyük mütefekkir'dir. Mucaşavvif şâir (divânı vardır) hüviyetinden başka türkçe, arapça ve farsça olarak kaleme almış, dini, fennî, terbiyevî ve tarihî eserleriyle de bir ansiklopedist olan İbrahim Hakkı'nın 15 adet telif eseri vardır. Erzurum hava lisindeki kütüphanelerden, zamanının tanınmış din adamlarından faydalanmış, üç defa Hacca gitmiş, bir defa da Sultan Brinci Mahmut'un daveti üzerine İstanbul'a geçerek 4 ay kadar İstanbul'da kalmış ve saray kitaplığındaki eserleri gözden geçirmiştir. Bu izahatımızdan anlaşılıyor ki, İbrahim Hakkı dar imkânlar içinde kendi kendisini yetiştirmiş ve yalnız şâirlikle yetinmemiş, devrinin ilmi konularına da eğilmekten ve eser vermekten geri kalmamıştır. O devrin geçer akçesi olan arapça ve farsçayı öğreniyor, bu dillerle kitap kaleme alabiliyor, fakat asıl önemlisi eserlerini daha ziyade muasırlarının aksine olacak - Türk dili ile vermeyi tercih ediyordu. Bu husus gayet önemlidir. İlmî ve terbiyevî eserlerin halka hitap ettirilmesi düşünerek türkçe yazmayı kendine şerefli bir vazife sayıyordu. Kitaplarının bir kısmının nazım şeklinde telif edilmiş olması gösteriyor ki, kendi bilgilerinin halka mâl etmekte en pratik yolun nazım tarzı olduğunu kabul etmişti.

İbrahim Hakkının en önemli ve en tanınmış eseri Marifetnâme'dir. 1756 yılında yazılmıştır. O günden bu yana muhteşif yıllarda İstanbul'da ve Mısır'da mükerreren neşredilmiş bulunan bu eserin yeni harflerle izahlı olarak neşri tarihçi üstâdımız Cemâleddin Server Revnakoğlu'na (x) nasip olmuştur. Revnakoğlu'nun tamamen ilmi metodlara dayanan bu tahlilî kitabı bugünkü nesil için cidden çok faydalıdır. Bundan 200 yıl evvel yazılmış bulunan Marifetnâme'de musikiden, astronomiden, zoolojiden sosyolojiden, kıyâfetnâme adı altında fizyonomiden, tıbbî bilgilere kadar birçok bahis'ler yer almıştır. Devrinin müsbet bilgilerine kendi müşahade ve duyularını da katarak önce

bilgi vermeyi, sonra onlardan çıkarılacak derslere dayanarak öğütlemeyi esas tutan İbrahim Hakkı muhakkak ki, her şeyden önce halka faydalı olmayı, onlara bilgi ve ahlâkî fazilet aşılamayı kendine hedef bilmişti.

Biz bu yazımızda Marifetnâmenin daha çok hekimliği ilgilendiren konularını ele alarak bugünkü bilgi ve kanaatlerin ışığı altında onların tahlilini yapmak istiyoruz.

*

UYKU bölümünde İbrahim Hakkı'nın verdiği bilgiler hemen hemen bugünkü bilgiyle bizim aynıdır. Uykuyu hayatı fonksiyonların en önemlilerinden biri saymakta, iradî sinir sisteminin geçici olarak faaliyetini tatil ettiği bir hâl olarak tarif etmektedir. Bu esnada vejetatif fonksiyonların devam ettiğini de kaydetmektedir.

İHTİYARLAMA konusunda hem tıbbî, hem de felsefî değeri olan doğru ve güzel satırlara rastlıyoruz. Serebral sklerozu tacif ettikten sonra Eflâtundan naklen "İrâden ile öl, tabiat ile yaşa" yani ölüme rıza göster, fakat tabii hayatı da bırakma, diyor.

Eserin SEKSOLOJİ bölümünde çok enteresan bilgiler yer almakta, İbrahim Hakkı insan hayatı için lüzumlu saydığı her bilgiyi büyük bir cesaretle ortaya dökmekte ve bunda hiçbir mahzur görmemektedir. Mesele bâkinin, güzel kadını nasıl tasvir ediyor : (Manzum olan bu kısım bugünkü türkçe ile veriyoruz.) Dişi, tırnağı, gözü, teni beyaz olmalı, Dişetleri gülpembesi, dudağı ve yanağı al olmalı. Dört yeri dar olmalı. Burnu, kulağı deliği, koltuğu ve vagina'sı, Dört uzvu da büyük olmalı. Baş, dişi, göğsü, uterusu, Ağzı burnu, eli, ayağı küçük olmalı, Sesi ve beki ince olmalı. Taze, piknik viücutlu, teni de kılsız olmalı. "Böyle kıyâfetli ten; olsa güzellik zînen, böyle ki zen hûb olur, hülku da mahbûb olur." Yani böylesinin huyu da kendisi gibi güzel olur, diyor. Fakat sonunda şunu da söylemekten kendini alamıyor: Zamanın kadınları merhametli olmayıp yep tığını başa kakan, erkeğini minnet altında bırakan, mâla mülke tamâ ederek evlenen cinsten oldukları için "kemâlî cemâl'e mâ-

lik olanın bile, zulâli vîsâlinde ise, hayâ'î'nin kat eiez-u-eviâdir"

Yukarıdaki satırları bugünkü telâkkilere göre inceleyecek olursak bühassa hipoplazik uteruslu kadınların nesli idâme bakımından mahzuruna işaret etmesini enteresan karşılamak icap eder. Başlı büyük olsun diyor, bununla mikrosefalik bir kadınla evlenme-yin demek istiyor herhaude; dolgun vücuttan kasdı, astenik kadınların kolayca hastalıklara yakalanabileceğini imâmı etmektir. Ni-hayet kadınlardan, 200 sene evvel de, mala mülke heves emelleri sebebiyle şikâyet edil-mekte olduğunu öğreniyoruz. Morfolojisi gü-zel olan, huyu kötü bir kadınla evlenmekten se öylesinin hayali ile yaşamak daha iyidir, diyor.

İbrahim Hakkı insan haklarına son dere-ce riayetkârdır, kadını hiç bir şeyden mah-rum etmek istemez. İnsanı ve içtimâî mesele-lerde, cinsi ve ailevi hususlarda kadına bü-tün haklarının tam olarak verilmesini tav-siye eder. Hayatta seksüel terbiyenin de ö-nemine inanmıştır. FİZYOLOJİ bahsinde ev-lilik hayatına da temas eder. Hattâ coitus'un yirmi çeşidini tarif etmekte fayda gö-rür. Hangi çeşit coitus'ların tıbbî bakımdan mahzurlu olduğunu da kaydetmektedir. Ev-lenmiş olan veya evlenecek durumda bulu-nan erkek ve kadınların bilmesi lâzım gelen birçok hususları öğütler halinde sıralamak-tadır.

Doğacak çocuğun kız mı, oğlan mı olaca-ğı hususunda da bazı kriterler tarif etmek-te ise de, bugünkü telâkkilere göre bunları kıymetlendirmek henüz mümkün değildir.

Son 15 yıl zarfında yapılan çeşitli araştı-rmaların ışığında belki de yakını bir gelecek-te doğacak çocuğun cinsiyetini önceden tay-in etmek mümkün olabilecek ve işte o za-man İbrahim Hakkı'nın verdiği kriterlerin doğru olup olmadığı hakkında son söz söy-lenebilecektir. Marifetnâme'de ilkahın günü ile çocuğun vasıfları arasında da bir münâ-sebet kurulmaktadır Şöyle ki: Hilâl ayının ilk günü olan konsepsiyon sonucu doğacak çocuk pek güzel olmuştur. Konsepsiyon gün-üz vuku bulursa çocuk hakim ve kerim, pazartesi gecesi ise âlim, cuma gecesi ise çoc-ek hem âb'd hem ârif olmuştur. 'Ve eğer bir kişi ehlinden rızasız ikrah ile cimâ ider-

se anden olan veled ahmak olur." "Ve eğer pazar gicesi iderse veled hırsız, yo-kesici olur. Çarşamba gecesine ait çocuk azı ka-til olur. Oğleden sonraki konsepsiyona ait çocukta strabismus (şaşı) bulunur. "Ve eğer ayağ üzre olduğu halde iderse veled' yatan-a işer. "Ve eğer baldızı ile iderse veled hü-n-sâ olur." Coitus esnasında konuşulursa çoc-uk dilsiz olur. "Ve eğer ferce nazar iderse veled âmâ olur." Bu böylece devam edip gitmektedir.

Bütün bu kriterlerin hemen tamamen ha-yâl mahsûlü olduğunu bir kaleimde söyle-mek mümkün olmadığı gibi, doğruluklarını ispat etmek te imkân haricindedir Ayrıca ikiz, üçüz, dördüz çocuk husûlünde uterus ağzında dört delik bulunduğu nazariyesi bu günkü anatomik bilgimize uymamaktadır.

Çocuğun cinsiyetini önceden tahmin et-mek için ileri sürülen kriteriyumları da kısaca zikrederim. Erkeğin spermi kadından hâsıl olan mayiden daha fazla ise çocuk er-kek olur ve aksi, İbrahim Hakkı bu davat-lerinin tecrübe ile sâbit olduğunu da sözl'e-rine ilâve ediyor. Ankara Veteriner Fakül-tesi Ord. Profesörlerinden Dr. Samoel Ay-soy da Marifetnâme'deki bu kriterlerle ilgi-lenmiş ve bu izahlarda ilmi esaslar bulun-duğuna kanaat getirmiştir. Fakat bize göre, adı geçen kriterler bugünkü bilgilerimize uymamaktadır Her ovülasyonda uterusu bir veya birkaç yumurta düşer.

Bunlardan bir veya birkaçını fekonde e-den bir veya birkaç sperm bulunur. Buna göre tek veya ikiz, üçüz, dördüz çocuk ola-bilir. Kitapta bahsedildiği üzere kadındaki mayinin fazlalığı gayet müphemdir. Vajinal ifrazatın bunda hiçbir dahlî yoktur. Çocu-ğun cinsiyetini tayin eden faktör ovumun ile sperma'nın birleşmesi olayı içinde cereyan eden bir başka olaya bağlıdır ve bugün için tamamen meğhuldür

İbrahim Hakkı'nın temas ettiği bazı fiz-yonomik kurallara da kısaca yer vermek ist-eriz: Uzun boy hamâkate, kısa boy fitne fücurluğa, orta boy güzel ahlâk ve nezaha-te, sert saç akıl ve cesarete, yumuşak saç korkaklığa, sarı saç kibir ve gurura, siyah saç zarafet, letafet, irfan ve idrake, sık ve çok saç anlayış azlığına, küçük baş aklın azlığına, büyük baş akıl ve zekânın çokluğuna,

tepesi yassı baş gamsızlığa, yüksek alın di-rayete, çizgili yüz tefekkure ve olgunluğa, geniş alın seziş ve antayış kabiliyetin-n faz-lahığına, kalın kaş kalb sıkıntısına, ince kaş hüsn-i cemâle, uzun kaş kâbir ve gurura, kavimli kaş yüz ve huy güzelliğine, büyük kulak cehalet ve tenperverliğe, küçük kulak hırsızlığa ve emânete hiyasetliğe, mutedil kulak doğruluğa, çukur göz kibir-ilğe, si-yah göz itaatkârlığa, kumral göz cesarete, elâ göz kolay terbiye edilir o-mağa, mavi göz zekâ kuvvetine ve ferasete, küçük göz hafifmeşreblığe, büyük göz ahlâk ve tabiat-zarafetine, mutedil göz hayırseverliğe, bay-gın göz gönül avcılığına, şaşı göz uğursuz bakışa, güler göz fevkalâde hayırsever olu-şa, sık ve uzun kırpık eşsiz güzelliğe, kadın da kalın ses çok yalan söylemeğe, erkekte ince ses şehvet düşkünlüğüne, ince dudak söz anlar ve pek zekioluşa, uzun boyun id-rak kütluğuna, kısa boyun hilekârlığa, küçük tenasül âleti sahibinin reşid ve mümeyyiz olduğuna, uzun tenasül âleti sahibinin ah-mak olduğuna, uzun ayak sağlam ahlâklılı oluşa, ayak parmağındaki uzunluk fehm'ü idrâkin şiddet ve kudretine de'âlet eder. Bu misâller böylece uzayıp gitmektedir.

İbrahim Hakkı Avrupa kültürü ile tema-sa gelmiş değildir Kendi müşahadelerine ve elinde bulunan yerli kaynaklara istinaden yazdığına göre bunları orijinal kabul et-mek ve ona göre değerlendirmek gerektir. Onun yaşadığı devirde Avrupa tıbbında he-nüz yeni yeni kalkınma hareketleri başla-mış bulunuyordu. Bugün için günlük pra-tik hayatımızın kaçınılmaz ihtiyaçları ara-sında bulunan teknik lâboratuvar metodları-nın henüz pek çoğu meğhû'dü. Daha ziyade klinik müşahadelere ve otopsi bulgularına istinaden yeni bazı hastalık tabloları tarif

ediliyor ve etiopatogenez hakkında bir takım hipotezlerle iktifa olunuyordu. O devirde Türkiyede henüz Tıbbiye okulu olarak Sel-guklulardan kâima Darüşşifalar ve yer yer tıp öğreten hocalar mevcuttu. Modern an-lamda Tıbbiye Okulunun kuruluşu 19. yüz yılda yaşadığına ve eserlerini dar bir mu-hitte yazdığına göre söylediklerine kulak kabartmakta büyük fayda vardır. Sözlerin-de bazı hikmetler gâzlidir. Bugün dahi üze-rinde dikkatle durulması gereken gerçek pay-ları vardır. Fizyonomi bahsinde ileri sürdü-ğü hususların sonradan Alman ve İtalyan ekolleri tarafından teyid olduğunu C. S. Revnakoğlu kaydetmektedir.

Söylediklerimizi özetleyecek olursak görü-rüz ki, İbrahim Hakkı yurdumuzun yetiştir-diği en büyük ansiklopedisttir. Eserlerinde her şeyden bahsetmiştir. Bir insanın kısa bir ömür içinde bu kadar geniş sahalarda bilgi edinmiş ve bu bilgilerini yaymış olma-sı çok şayanı hayrettir B.z sadece hekimliği ilgilendiren konulara temas ettik. Diğer ko-nular hakkında da bilgi edinmek isteyenler için Marifetnâme'yi dikkatle okumaları tav-siye olunur.

Bu vesile ile kütüphanelerimize böyle değerli bir eseri yeni harflerle ve serhli o'la-rak kazandırmış bulunan üstadımız Cemâ-leddin Server Revnakoğlu'nu tebrik ederiz.

(x) REVNAKOĞLU, Cemleddin Server: Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Marifetnâme-si. Erzurum Tarihini Araştırma ve Tanıtma Derneği yayınılarından No. 3, 1961, 224 say-fa, renkli 2 resim, Ercan Matbaası — İstan-bul, Fiyatı 15 Lira. Bütün kitapçılardan te-min edilebilir.

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
İradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Yazı İşlerini Fihlen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER
SEKRETER: BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbaacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

KÖYÜMÜZÜN DÜĞÜNLERİ

Yazan: M. Şakir ÜLKUTAŞIR

Köyümüzün, İçerenköyü'nün, güreşli - yarışlı düğünleri pek meşhurdur. Bu düğünler, hemen burnumuzun dibinde olan İstanbul'un düğünlerine hiç benzemezdi. Hattâ o zamanlarda, büyükler arasında "Bulgurlu'nun gelini, İçerenköyü'nün düğünü" diye söylenen bir söz de vardı. Bazan, bir hafta devam eden bu düğünlere uzak - yakın birçok köylerden olduğu kadar İstanbul'dan, İstanbul'un tanınmış simalarından (meselâ: Feylesof Rıza Teyfik, Beden Terbiyecisi Selim Sırrı ve Şair Mehmet Akif gibi) iştirak edenler de olurdu.

Köy düğünlerimizin pehlivan güreşleri, ekseriyetle ya Yenişehir'lilerin köşkü, ya da köy mezarlığının batısında ve Gazi Ethem Paşa Köşkünün üst tarafındaki geniş tarlalarda yapılırdı. Buralar, düğünden bir hafta önce sulanır üzerinden küçük taş merdaneler geçirilerek geniş ve dümdüz birer (güreş meydanı) haline getirilirdi. Güreşleri müteakip akşama doğru - başla - yan at yarışları da "Sahrayı Cedit"den İçerenköyüne gelen toprak yol üzerinde yapılırdı.

İçerenköyünün düğünleri eski usul ve ana neye göre davullu - zurnalı, güreşli - yarışlı olmak üzere tam bir köy düğünü şeklinde yapılırdı. Bir hafta önce hazırlıklarına başlanan düğün, Salı gününden Cuma gecesine kadar, devam ederdi. Cuma gecesi "Zifaf - gerdek" olduğuna göre perşembe günü öğleyin güveyi hamamdan önce kendi evinin önünde davullu - zurnalı bir âhenk arasında traş olur ve buna da "güvey traşı" denirdi. (Bu eski Türk düğün adetine, yani bu tarzdaki güveyi traşına Anadolu'da pek rastlanmaz. Yalnız bazı kalıntıları, sayın Uluğ İğdemir'in Çanakkale - Ezine köy düğünlerine dair yaptığı tetkiklerden öğrenmiş oluyoruz.)

Köyümüzün düğünlerine ait çocukluk hatıralarım arasında hâlâ unutamadığım bir düğün, amcamın yakın dostu Küçük Osman Pehlivan'ın oğluna ait olanıdır. Bu düğün, Meşrutiyet'in ilânından (1908) zannederim bir iki yıl önce olmuştu. Küçük Osman pehlivan, köyümüzün hatırı sayılır simalarından,

varlıklı kişilerindendi.

Ben o zaman, 12.13 yaşlarındaydım. Çocukluk zamanıma ait vakaları zihnimde olanca canlılığı ile muhafaza edebildiğim için bu pek tantanalı, zengin köy düğününü de bütün tefferuatıyla hatırlıyorum.

Düğünden bir hafta önce, bizzat Osman Pehlivan köşke gelerek bizi davet etmişti. Köy düğünlerimizin, âdeta lâzımı gayri mu - farık olan "güreş" için bu sefer Yenişehir - lilerin köşkü karşısındaki geniş tarla; yarış için de bunun kenarından geçen ve Sahrayı Cedit'ten gelen yol seçilmişti. Güreş meydanının sağ tarafı, içlerine şilteler, yastıklar, halılar serilmiş; üstlerine renk renk dokumadan tenteler çekilmiş uzun ve geniş öküz arabalarına ve içindeki kadın davetlilere tahsis olunmuştu. Çünkü o zaman kaç - göç vardı; yani kadınlarla erkekler bir arada bulunamazlardı. Meydanın Bostancıya bakan tarafında da üzeri dallarla örtülmüş geniş, uzun bir salaş yapılmıştı. Ön tarafına sandalyeler, arka taraflarına taburlar dizilmiş olan bu salaş, İstanbul'dan ve civar köylerden gelen hatırlı erkek misafirlere mahsustu. Meydanın Doğu tarafı da köyün halkına ve pehlivanlara bırakılmıştı.

Hiç unutmam oldukça sıcak bir Ağustos günüydü. Bizim, bir gün evvel hazırlanıp yavaş yavaş Çankırılı Ahmet'in idaresindeki mü kellef, müzeyyen öküz arabamız, meydanın sağında vediger davetlilere ait tenteli öküz arabaları arasında yer almıştı. Ertesi güneş günü yengem, annem, hanımınem ile biz üç - dört çocuk, arabamızın içine pürhüycan ve meserret kurulmuştu. Güreş meydanında, mahşerî bir kalabalık vardı; insan, araba, hayvan gürültüsü; davul - zurna sesleri köyün semâi sükûnunu şematete kalbetmişti. Karşıda, halk içinde pehlivan'lar soyunuyor, kismetlerini dualarla giyiyor, Cazgırın ibrikle döktüğü zeytinyağı ile yağlanıyor, güreşe hazırlanıyorlardı. Aman yarabbi, Ne iri, ne dev cüsseli adamlardı bunlar.

Çocukluk bu ya Arabanın içinde oturmak bizi pek sıkıyordu. Bir puntunu bulup kaçmak, o hayhuy kafilesine karışmak için can atıyorduk. Öyle ya görmek, öğrenmek, bil-

ARAŞTIRMALARI

mek hakkımız değil miydi? Nihayet bin teminat ve tenbihatla ben ve amcazâdem arabadan ayrılmaya muvaffak olduk.

Önce hatırlı misafirlerin bulunduğu salaş, şöyle bir uğradık. Fakat, buraya pek de yanaşamıyorduk. Çünkü çok sert mizaçlı olan amcam orada ve bir sandalyede, kerli - ferli bir zatın yanında oturuyordu. Burada, köyümüzün ya ütüsüz pantolon'u, ya da beli kalın, kırmızı kuşaklı, hattâ dizleri poturlu, menevrekli erkeklerine uymayan başları hasır fesli, hep İstanbul'dan veya civar köşklardan gelen hatırlı misafir'ardi. Mama fiş çocukluk tecüssüsü bu ya, biz öğreneceğimize kadarını öğrenmiştik. Amcamın yanında oturduğu gözlüklü zat, meğer Abdülhamit paşalarından güreşe pek meraklı olan biri imiş. Yanında boylu boslu, levent endamlı, yakışıklı bir de hizmetkârı vardı. Bu hizmetkâr meğer paşanın pehlivani imiş. Başa güreştirmeye düğüne getirmiş. Eh bu kadar bilgî bizim için kâfi idi. Zaten içimiz içimize sığmıyor, muttasıl dolaşıp öğrenmek istiyorduk.

Önce, koşarak güreş için soyunan pehlivanların tarafına gittik. Çünkü bu sıra en cazip olan bunlardı. Kepçe gibi geniş ve yavaş yavaş elli, öğendire parmaklı, geniş yağrınlı, boynu hamayilli (muskalı), kalın belli, deve ayaklı insan azmanı pehlivanlar, beş on meraklısının arasında harıl harıl soyunuyor, zembillerinden çıkardıkları meşin ve zeytin yağ kokulu kapkara kismetlerini öpüp öpüp dua'ar'a bacaklarına geçiriyor, hemen cazgırın önüne gidip yağlanıyorlardı. Bu dev mi sâli cüsse'erin, bu insan azmanlarının bir çoğu Pomak imiş. Mamafih içlerinde "Dudu'lulu Mestan", "Bulgurlulu Emin" gibi civar köy pehlivanları da vardı. Dudulu'lu Mes - tem, beyaz tenli, levent endamlı genç bir pehlivandı. Fakat etrafındakiler içki kullandığı ni, esefle sövüyorlardı.

Yarım saat sonra meydan, bir sürü pehlivanla dolmuştu. Cazgır her pehlivani du - alar, tekerlemelerle birbirine es - dikt vana - yordu. Onlar da ufak bir peşrevi müteakip güreşe başlıyorlardı. Güreşlerin tuzu - biberi olan davul - zurna da bir düziye pehlivar havaları çalıyordu. Bu ilk ve arkasından güreş tutan çifteler (deste) ve (orta)ya çıkan pehlivanlardı. Başa güreşecek pehlivanlar, âdet üzere sona bırakılmıştı. Deste ve orta,

ya güreşenler pek çoktu. Bu itibarla, bu fas - lın güreşleri saatlerce devam etti. Herkes, büyük bir sabırsızlıkla baş pehlivanların güreşe çıkmalarını bekliyordu. Güneş dev - rilmiş, semti re'simizi aşmış, batıya doğru yönelmişti; ikindi yaklaşıyordu. Cazgır, ortaya çıktı ve halka beş on dakika sonra başa güreşecek pehlivanların er meydanına çıkacaklarını ilân etti. Filhakika üç bes dakika sonra güreş meydanına, dev cüsseli insan azmanları birer birer çıkmaya başladı. Cazgır, bunları eşlendiriyor, salavatlıyor; er meydanına sürüyordu.

İlk güreşlerin hayı - huyu kalmamıştı. Her men meydanla çıt yok gibiydi. Ortalıkta yalnız davul - zurnanın muttarit, yekâhenk nağmeleri duyuluyordu. Bütün gözler, bunlara dikilmişti. Çünkü başa güreşen bu pehlivanlar, iddialı güreş tutan usta, ünlü pehlivanlardı. Herbiri, alimallah aslan tetikliğine, çevikliğine sahip birer camus (man - da) gibiydiler. El enseleri bile sert bir kamçı şaklamasına benziyor, bunu müteakip peşrev ayrılışlarındaki: "Oydaaa!" sadalacı kükreyen bir aslanın korkunç sayhasını andırıyordu. Bu "oydaaa!"lar herhalde o devir pehlivanlarının dil persengi ettikleri birer caka mı idi nedir bilmem, fakat, ne olursa olsun, o dev insanların ağızına bu "oydaa" lar pek yakışıyordu.

Başta hangi pehlivanların iştirak ettiklerini şimdi pek de hatırlayamıyorum. Zaten, o zaman bize bu cihetler lâzım bile değildi. Fakat, alâkalılardan iştitiyorduk ki, ekserisi göçmen pomak'lar imiş. Yalnız bu baş pehlivan güreşlerinden, hâlâ hatırladığım, hiç unutamıyacağım, bir olay şudur.

Abdülhamit paşasının boylu boslu, âdeta has tavlada beslenmiş bir tosun misâli olan pehlivani meydanı çıktı. Cazgır, ona kendi ayarında bir Bulgurlu'lu eş vermişti. Bir çırpınma, iki elense, biraz güreşten sonra paşanın pehlivani rakibini mağlûp etti. Paşa, nâmütenahi seviniyor, bu sevincini de sözleri ve havalanan el hareketleriyle ifade ediyordu. Fakat başı alabilmek için bir kişiyi daha yenmek şarttı. Meğer, Bulgurlulu'nun hemşerisi bir asker bu besilli tosunu oyunla yenebileceğini anlamış. Düğün ve söz sahibi Osman Pehlivana müracaat etmiş. O, önce şiddetle itiraz etmiş ise de asker :

"Burası er meydanı ustam, sen anlamazsan kim anlar; başıyla ben de tutacağım!" yolları sözler söylemiş. Paşaya gelip, asker falan olduğunu bildirmeden pehlivanı ile bu adamın görüşmek istediğini söylemiş o da muvafakat etmiş.

Paşa'nın gelip pehlivanı, meydana mağrur ve mütehakkim doluşuyordu. Bu sırada halkın bulunduğu taraftan orta boylu, zarıfça, boynu hamâilli bir pehlivan çırpınarak meydana çıktı. O anda salaştan paşanın yükselen sesi işitiliyordu. Meğer peşa, kendi tosununa, bu adamı denk görmemiş, itiraz ediyormuş. Osman pehlivanı muttasıl: "Paşam! er meydanı burası, o başa güreşen bir pehlivan, amma sizinki onu da yener" falan diye Paşayı ikna'ya çalışıyordu. Ne ise olan olmuş, iki yiğit meydana dolaşmağa başlamıştı. Bu pehlivanın boynu, alimallah, Paşa'nın tosununun memeleri hizasında kalıyordu.

Hü'lâsa, bir - iki çırpınma, e'ense, peşrevden sonra hakikaten pek tatlı bir güreş başlamıştı. Biz, çocukluk tecrüsesi, güreşlerin yakınına seğdiriyorduk. Bun'ar, biri bilinen, öteki - Paşa'nın korkusundan hüviyetini gizliyen iki askerkdi. Fakat şu farkla: Biri kornakta hindi do'maları, çeşitli et yemekleri, baklavalar, börekler, kısası enfes yemek'lerle beslenen - ki Paşa bunu bir is'emi tefahürle mütemadiyen söylüyordu -; öteki'si de Selimiye kışlasında karavana ve bir çift tayanın (ta'yın) ekmeği ile gününü gün eden iki pehlivan askerkdi. Asker, hakikaten usta bir pehlivandı. Hemle'eriye değil, oyunla'riyle Paşa'nın tosununu sarsıyordu. Güreş başhyalı on - onbeş dakika o'muştu ki: Bulgurlulu, Paşa'nın tosununu mükemmel bir künde ile hem de sırtını yere getirmek (tuşla) suretiyle yenivermes'ini mi; orta'lık bir karıştı. Hatırlı misafirler salaşında kızılca bir kıyamet kopdu. Paşa bağınyordu:

— Kimdir o, nerede? (Şöyle yaparım, bôyle keserim).

Bulgurlulu asker, çoktan kaçırılmış, ortadan kaybolmuştu. Zevallı Osman pehlivanı telaş içindeydi. Abdülhamit Paşasını güç - belâ teskin etmişlerdi. Paşa'nın yanında, âdeta süt dökmüş kedi gibi, duran pehlivana, Paşanın:

— Tû suratına, yumruk kadar her fe ye nildin Yedirdiklerim haram olsun; diye bağıışı, takdir ve serzenişler, salaşın içinde boş akisler tevliit ediyordu.

Vakit bir hayli gecikmiş, akşam su'arı yaklaşmıştı. Halk, fevç - fevç, at yarışları'nı seyretmek üzere, güreş sahasını terk etmeğe başlamıştı. O, üstlerine rengârenk örtüler çekilmiş uzun öküz arabaları öküzleri kosalup birer birer ev'erinin, köşk'lerinin yolunu tutmağa başlamışlardı. O devirde kerdinlar böyle tamamıyla erkekler'in sanki tahsisli bir zevki, eğlencesi sayılan at yarışları'na pek te katılamaz'ardı. Bu itibarla bizim kiler, bizim "kadın tayfası" da, yanaşma - mız Çankırılı Ahmet Ağanın ağır - ağır yedeklediği üzeri tente'li öküz arabası'ye köşke dönmek üzere küçük Bakkalköyü yolunu tuttular.

At koşusu (yarışı), Sahrayıcedidden başlıyor; bu yolu takiben meşhur Mithat Paşa muhakemesinin "Reisi evvel'i" Sürurî Efendinin, yüksek duvarlı, köşkü önünde b'it - yordu. Bu köşk, İçerenköy'üne o ist'kame'ten gelen toprak yol'un müntehasında ve köyün aşağı yukarı medhali üzerinde idi. O zaman'lar dahi mensî, metruk bir hal'de olan bu köşk, uzun ve güzel çam ağaçları'nı muhtevî fakat pek bakımsız harap bir bahçenin ortasında idi.

İşte koşu yolunun, Müş'ir (Maresal) Gazi Ethem Paşa köşkü ile bu köşk arasında tesadüf eden kısmına güreşlerden dönen erkek halk iki geçeli dizilmiş'er yarış atlarına intizar ediyorlardı. İki dakika sonra, aşağıdan ve taş ocakları önünden yarış at'larının dolu dizgin gelmekte olduklarını söylediler. Güreşler uzun sürmüş, geç b'itmiş o'duğundan orta'lık, âdeta karar'mış zibiydi. At yarışlarında, Üsküdar sürücülerinden Sâmî ad'ın da bir'nin bak'akırı atı birincin, bir at da b'incisi düştüğünden çıplak ve başıboş gelmişti.

Artık aksam olmuş, su'ar karar'mış, biz de köşküme dönmüşük. Evin büyükleri güreş ve yarışa zıt ihtisaslarını anlatıyor - lardı. Fakat biz çocuk'lar pek çok yorulmuş o'malıyız ki, hemen yatmamızla uymamız bir oldu.

HAYVANLAR ÜZERİNE SÖYLENEN ATASÖZLERİ

Hazırlayan: Hayret M. TÜRMEN

AT İLE İLGİLİ

At ağasına göre kişner. Atı alan Üsküdarı geçti. At at oluncaya kadar sahibi mal olur. At aralıkta yiğit garip ikte. At beslenirken kız istenirken. At binene, kürk giyene yakışır. At binenin ev oturanın. At binenin kılıç kuşananın. At binicisini bilir. At bulunur eğer bulunmaz At bulunur meydan bulunmaz. At çalıştıktan sonra ahırın kapısını kapar. At ele düşer meydan ele düşmez. At elin, it elin bize ne? At i'e avrada inanılmaz. At ile yola giden eşiğin vay haline. At koşar ikbal geçer. At öür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır. At ölür mal kalır, insan ölür namı kalır. At teper katır teper, ara yerde eşek ölür. At turnaktan insan kulaktan kapar. At yürümekle yol alır, Kibar vermekle ün alır. Ata da soy gerek ite de. Ata dost gibi bakmalı, düşmanı gibi binmelidir. Ata eğer gerek, eğere er gerek. Atı atasıyla katırı anasıyla. Atın bahtsız ara baya düşer. Atın kulağını kesin yine atır, domuzun kuyruğunu kesin yine domuzdur. Atına bakan ardına bakmaz. Attan düşene yorgan döşek, eşekten düşene kazma kürek. Attan indii eşeğe bindii. El atına binen çabuk iner.

AYI İLE İLGİLİ

Ayı ayı iken yenilmesini istemez. Ayı deyiş geçme o da bir dağın şenliğidir. Ayı ini ne sığmamış bir de kuyruğuna kalbur bağlamış. Ayının kırk türküsü bir rahlat üzere. Ayısız orman olmaz.

DANA İLE İLGİLİ

Dana anayı bulur Dana büyütür ama çulu büyütmez. Dana yediği taşı bilir. Denayı çok alan öküzü dahi uğurlar.

DEVE İLE İLGİLİ

Deve adını satar, eşek odunu. Deve ağır gider ama yol alır. Deve ahmak o'duğundan kılavuzu eşektir. Deve bile darılsa hamuru yatmaz. Deve bir akçeye, deve bin akçeye. Deve boynuz ararken kulaktan olmuş. Deve Kâbeye gitmekle hacı olmaz. Deve kını güdüyor. Deve kadar büyümüşsen kulağı kadar haysiyetin yok. Deve ölürse derisi eşeğe yük olur. Deve tabanı gezer yabancı. Deveden büyük fil var. Deveden düşenin ana-

sı ağlamamış, eşekten düşenin ağlamış. Devenin ayağı altında karınca ezilmez. Deveya hendek atlatır. Deveye boynun eğri demişler, nerem doğru ki demiş. Deveyi dizinden, pîreyi gözünden vurur. Deveyi sağlam bağla sonra Allaha emanet et.

DOMUZ İLE İLGİLİ

Domuz değmeksiz gider. Domuz derisinden post olmaz eski düşman dost olmaz. Domuz domuzu çalmaz. Domuz gibi burnunun doğrusuna gider. Domuzdan bir kıl çekmek fâideden hali değildir. Domuzdan bir kurşun esirgenmez. Domuzdan kıl koparmak hünerdir. Domuzu kuyruğundan yutar. Domuzun burnunu kulağını kesmişler yine domuz yine domuz.

EŞEK İLE İLGİLİ

Eşek at olmaz ciğer et olmaz. Eşek atın ne yoldaşı, yoksul beyin ne kardeşi. Eşek bile bir düştüğü yere bir daha düşmez. Eşek bile makamla anırır. Eşek büyüdü semer küçüldü. Eşek hoşaftan ne anlar. Eşek küle, bülbül güle aşırır. Eşek yine o eşek ama çulu değişmiş. Eşek yüklü olunca anırmaz. Eşeğe altın semer vurulsa yine eşektir. Eşek bağla işini sağla. Eşek düğüne çağırılmışlar, ya odun eksik ya su demiş. Eşek kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır. Eşek ölümü sudandır. Eşekten doğma katır ne hal bilir ne hatır. Eşekten düşenin anası ağlar.

FARE İLE İLGİLİ

Fare deliği bin altın. Fare düşse içine başı yanılır. Fare gibi delikten deliğe kaçar. Fare gibi kaçacak delik arar.

İT İLE İLGİLİ

İt ite buyurmuş it de kuyruğuna buyurmuş. İt iti tanımaz. İt ürür kervan yürür. İt ite salarlar. İtin ayağını taştan mı saklı niyorsun. İtte vefa olur avratta olmaz.

KATIR İLE İLGİLİ

Katır nazı, eşek civesi çüş kadının çüş. Katır gibi babasını söylemez. Katıra baben kimdir demişler at dayımdır demiş.

KEÇİ İLE İLGİLİ

Keçi can kaygısında kasap yağ kaygısında. Keçi geberse de kuyruğunu indirmez. Keçi

X. TÜRK DİL KURULTAYI

Yazan: Bora HİNÇER

10. Türk Dil Kurultayı 8-12 Temmuz 1963 günleri arasında Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi konferans salonunda yapılacaktır. Bu Kurultay, Türk Dil Kurumunun 31. kuruluş yıldönümüne raslamaktadır. Yönetim Kurulunun Eylül dönemi toplansında, bir "Kurultay Hazırlık Komitesi" seçilmiş, ayrıca Kurultayda yönetimle ilgili işlerle birlikte bilimsel konulara da yer verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu amaçla Türkiye Türkçesi ve Anadolu Lehçeleri, Türkiye dışı lehçeler, Tarihî devir edebiyatı Türk lehçeleri, Türk dilinin tümünü içine alan araştırmalar, Türk folklor alanlarında bilimsel bildirimler okunacaktır. Bu konuda 44 yabancı Türkoloğa çağrı gönderilmiştir.

NASREDDİN HOCA ŞENLİKLERİ

Nasreddin Hoca Derneği tarafından geçen yıl olduğu gibi bu yıl da, 5-10 Temmuz 1963 günleri arasında Akşehirde Nasreddin Hoca Şenlikleri tertip edilmiştir.

Bu beş gün sürecek şenlikler esnasında

kurttan kurtulursa gergedan olur. Keçinin de sakalı var.

KEDI İLE İLGİLİ

Kedi bulunmayan yerde fare çok olur. Kedi yavrusunu yiyeceği zaman sıçana benziyor dermiş. Kedi çigere yetişemezse pis dermiş. Kedi gibi, nereden atsan dört ayak üzerine düşer. Kedinin gözü sıçan deliğindedir. Kedinin yedi canı vardır. Kediye peynir tulumu emanet olunmaz.

KOÇ İLE İLGİLİ

Koç yiğit kurban içindir. Koç olacak kuzuya bıçak atılmaz. Koçu kendinin et de, ötesini berisini övle yokla.

KOYUN İLE İLGİLİ

Koyun bağı o'duğu yerde otlar. Koyun çobansız olmaz. Koyun üçten keçi beşten çoğalır. Koyunu çok olanın ağılı da büyük olur. Koyunu güden kurdu görür. Koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. Koyununu kurda kaptıran çoban ağzını şemas.

KÖPEK İLE İLGİLİ

Köpek duası kabul olsa gökten kemik yağar. Köpek ekmeğe veren eli tanır. Köpek

Nasreddin Hoca hakkında yurdumuzun en sevilmiş kişileri tarafından konferanslar verilecek, açık oturumlar, fıkra yarışmaları, Akşehir gölünde av partisi, şiir matinesi, kitap ve resim sergileri, konserler yer almıştır. Şenliklerin sonunda da Akşehir gölüne yoğun çalınacaktır.

Akşehir Nasreddin Hoca Derneği Başkanı Cevdet Köksal'ı ve arkadaşlarını bu teşebbüslerinden dolayı tebrik ederiz.

KARACAOĞLAN GÜNÜ

23 Haziran 1963 Pazar günü Mut'ta bir Karaca Oğlan ve Şekerpare Kayısı Günü yapılmıştır.

Mutlular, bazı belgeleri sürerek Karaca Oğlan'ın Mut'ta öldüğünü mezarının Çukur köyünde Söğütözü Yaylasında bulunduğu, karşı tepede de sevgilisi Karaca Kız'ın yattığını belirtmişlerdir. Karacaoğlan hakkındaki konuşmalar yapılmış, şiirleri okunmuş, Kaşık Oyunu ve Zeybek Toplulukları oyunlarını oynamışlardır.

köyü için değil kendi için hav'ar. Köpek sahibini ısırmaz. Köpeğin ahmağı baklavadan pay umar. Köpeğin iyisi leş başında insanın iyisi iş başında. Köpeksiz köy bulmuş da çomaksız geziyor. Köpeksiz sürüye kurt iner.

KURT İLE İLGİLİ

Kurt ağzından kuzu alınır mı? Kurt bile komşusunu yemez. Kurt dumanlı havayı sever. Kurt ile koyun dost olmaz. Kurt koca çimca köpeklerin maskarası olur. Kurt kurdu yemez. Kurt kuzuya haber vererek yemez. Kurdu oğlu kurt olur. Kurtla koyun, kılıçla oyun. Kurttan çoban olmaz.

KUZU İLE İLGİLİ

Kuzunun kuyruğuna, oğlağın omuzlarına bakarlar. Kuzu çoban için değildir, belki çoban kuzu içindir.

MANDA İLE İLGİLİ

Manda karadır ama sütü beyazdır.

ÖKÜZ İLE İLGİLİ

Öküz altında buzağı arar. Öküz gibi yan yan bakar. Öküz öldü ortaklık ayrıdır. Öküz boynuzu yük gelmez. Öküzü boynuzundan, insanı sözünden tutarlar.

ESKİ TÜRK HALILARINDA HAYVAN MOTİFLERİ

Yazan: Macide GÖNÜL

Türk halılarında en çok görülen hayvan motifleri kuş, balık, yılan, kaplumbağa vesaire gibi basit tasvirlerden ibarettir.

Ancak bunların halılara tatbiki mesalesi daha hususi bir vaziyet arzeder. Her şeyden evvel dokuma tekniği muayyen sayı adedine dayandığından herhangi bir şeklin yapılışında tekniğe uymak mecburiyeti hasıl olmaktadır. Bu sebeple bir hayvan şekli çok defa olduğu gibi stilistik bir tarzda karşımıza çıkmaktadır. Meselâ halı üzerinde açık kamaflı bir kartalın, baş, gaga, ayak ve pençelerinin iyice belirtilmesi bir fırça ile yapılması kadar kolay bir iş değildir. San'atkar bunu ancak tabii olduğu muayyen bir usul dahilinde yapmaya mecburdur. Umumiyetle halılarda ve Türk halılarında hayvan şekillerinin ilk bakışta tanınmaları bu sebepten çok defa güç olur. Fakat alışık bir göz bunu ayırt etmekte güçlük çekmeden derhal tefrik eder.

Türk halılarında tatbik edilen en mühim hayvan şekilleri eskidenberi büyük sembolik bir manayı ihtiva eden kuş kategorisidir. Diğerleri ya çok azdır veya hiç görülmez. Bu cihetle kuş şekilleri üzerinde durulmaya değer. Yalnız bunlar aynen dokundukları gibi çok kerre tamamen stilize olmuş vaziyette tasvir edilmişlerdir. Bir çok müellifler bunun da İslâm dininde canlı mahluk tasvirlerinin günah telâkiki edilmesinden ileri geldiğini ve hatta bu hususta bir hadis bulunduğunu zikrederler. (1) Bu meseleyi inceleyen Prof. Tefvik Eşberk de canlı cisimlerin yasağı hakkında böyle bir hadisin mevcut bulunduğunu fakat bunun put yerine geçecek cisimler için cari olduğunu zikreder. (2) Fihakika yalnız mücessem cisimler için değil bütün suretler için böyle meniyeti gösteren bir hadis vardır. (3).

Yine aynı müellifin eserindeki (bir çok köylerde resmin günah olduğu kanaati elan vardır. Bu kanaat dolayısıyla halılarda insan ve hayvan resimleri yapılmadığı bir ihtimal dahilindedir. Fakat bu telâkiki ne reden çıkmıştır; ve neye istinat etmektedir. Bu bizce gayri malûmdur) ifadesi de köyle.

rimizde canlı tasvirlerin yapılmasına pek itibar edilmediğini göstermekte ise de köy. Mülterimizin işleme, oya ve kese gibi el sanatlarında muhtelif kuş şekillerini kullanırları ve hatta bunlara "kuşlu", "horoz ibiği" "ördek ayağı", gibi isimler verdikleri de açık hakikattir. (4).

Nitekim elimizdeki bazı numuneler de kuş şeklinin yazı ve halılarda kullanıldığını teyid eder. (Şekil: 1) de görüldüğü üzere küfi bir yazı leylek tarzında ifade olunmuş tur. Haddi zatında bu, mev'evi Hasan Leylek dedenin leylek şeklindeki bir yazısından ibarettir. Onu yazana da leylek adı verildi.



Şekil: 1

ğinden bu isim leylek şekli ile sembolize edilmiştir. (Şekil: 2) de bir halı yastığından alınmış leylek motifi görülmektedir. Bu (şekil: 1) ile mukayese edildiğinde aralarında bir benzerlik bulunamayacak kadar ayrılık müşahade olunur. Sebepi de (şekil 2) deki leyleğin tamamen stilistik bir tarzda inkılap etmesinden mütevellittir. İşte bu ve buna benzer örneklerde bazı din yasaklarına rağmen Türk tezyini sanatında ve halıların

da hayvan şekillerinin ve kuşların yer aldıklarını isbat eder. Halılarda en çok kullanılan kuş motifleri kartal, güvercin, tavus kuşu ve diğer bazı cinsleri tesbit edilemeyen kuşlardır.

KARTAL: Tarihten önceki yıllara ait Şark ve bilhassa Sümer, Elam ve Babilonya kültür eserlerinde en mühim bir yeri işgal ettiği gibi halılar üzerinde de eskidenberi görülen bir kuş nevidir. Bu itibarla diğer hem cinsleri arasında mütemayiz bir mevki olsa gerektir. Kartal Türk halılarında da kuşlar arasında en çok tesadüf edilen bir motiftir.

Gerek gliptik, mimari sanat eserlerinde ve gerekse mühürlerde çok rastlanılan kartal birinci ve ikincide ekseriya tezyini bir mahiyet arz etmekle beraber mühürlerde bilhassa sembolik bir mahiyet taşır. Halılarda da vaziyetin böyle olması pek muhtemeldir. Çünkü halı deseni için yapılması gereken de



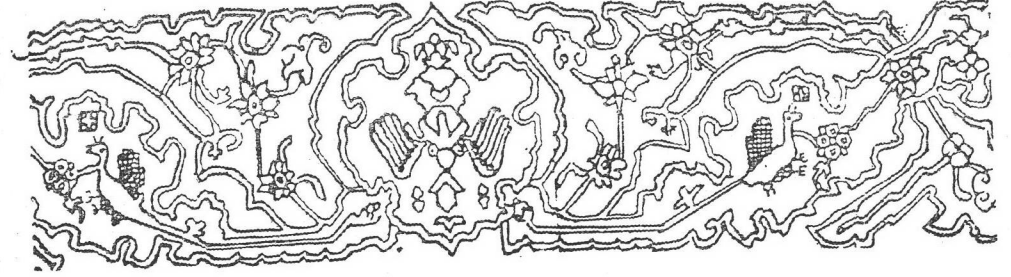
Şekil: 2

ha bir çok güzel örnekler dururken bunların tercih edilmeleri de esasen bu fikri ken diliginden ortaya koyar. Zaten halılarda kartal diğer şekillere nazaran nadiren tesadüf edilmesi de sembolik bir gaye ile yapıldıklarını zannını verir.

Etnolojide bilhassa tekâmül kanununa göre umumiyetle kültürün bütün şekil ve mefhumu arasında sıkı bir münasebet vardır. Bunların ifadesi olan delillerde bir görüvayı unsuru olarak devam ettiğine göre aralarında tarihi fark ne kadar çok olursa olsun daima bir müşabehet bakidir. Bu itibarla en eski çağlardaki sembolik şekillerin bir sörvayvıl unsuru (itiyat mahsulü) ola-

rak devam ettikleri dikkate alınır. Seneye evvel mevcut olan sembollerin bugün de baki kalma-arı gayet tabii görülmektedir.

Kartalın en eski sembolik şekillerine eski Şark âbideleri ve mühürleri üzerine tesadüf edilir. Ma'ûm olduğu veçhile mühürler yakın Şark dünyasından Babilonya Sümer, Elam, Asur, Mezopotamya, Suriye ve Kabadokya gibi mühim medeniyet bölgelerindeki ilk medeniyet izlerini taşıyan en önemli kültür vesikalarındandır. Bunlar genel olarak ilk Sümerler zamanından takriben M. E. 4200 den Arap istilasına M. S. 622 yılına kadar devam eden büyük bir devri işgal ederler. Hiç şüphe yok ki bu uzun müddet zarfında bu sahada herhangi bir muntıkaya vaki olan etnik ve yabancılık mahiyet, sanata getirdiği hususiyetlerle birlikte yeni semboller de sokulmuştur. İlk kartal şekilleri en eski arkayık devir (takriben M.E. 4200 — 3500) mühürlerinde görülür. İlk Sümer ve Akat devrinde (M.E. 3500 — 3000) de kartal muhtelif sitelerin ve doğayısıyla mabutların önemli amblemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bir tabletten anlaşıldığına göre takriben M.E. 3000 yıllarında yaşamış başlıca Sümer sitelerinden olan Kiş Patesesi Mesilim zamanındaki Lagaş ve Umma siteleri arasında vuku bulan bir münazarayı hal ettikten sonra Lagaş mabudu Ninglisuya hediye ettiği taşdan güzler üzerinde arslan ve kartal vardır. Bu da gösteriyor ki Patesesi tarafından mabuda bir zafer neticesinde takdim edilen güzde kartalın bulunması tabut sayesinde elde edilen iktidarı ifade etmektedir. Yani burada kartal bir iktidar sembolüdür. Keza en büyük bir Sümer abidesi olan Akbabilalar stilinde de kartal bir zafer sembolü olarak görülür. Buna benzer birçok misaller bize tarihten önceki çağlarda kartalın büyük bir sembolik mana taşıdığını ifade eder. İşte böyle değerli bir hususiyet taşıyan kartalın halılarda görülmesi de ayrıca bir ehemmiyeti hakzedir. Bu sebeple tekkike değer. Türk halılarında kartal üç şekilde görülür. Ayakta, uçarken (Açık kanatlı), çift başlı. Birincisi yani ayakta kartala Arkeolojik eserlerde ve mühürlerde tesadüf edilemez. Varsa da pek azdır. Selçuk eserlerinde de bu şekil çok görülür.



Şekil: 4

mez. Bulunursa da bunlar tek başlı hane-danı temsil eden sembolik arma veya totem kuşlarıdır.

Halılarda bu sahadaki ilk ve en güzel numuneleri Julius Lessig ve Wilhelm Bode'in bu mevzu üzerinde çok çalışmaları İtalyan tabloları vermektedir. Esasen birçok eski ve meşhur İtalyan tablolarının Türk halılarından alındıkları malumdur. 14. yüzyıla kadar giden bu eski tablolar halılardan kopya edilen hayvan desenleri ile süslenmişlerdir. Bunlar arasında kartal mühim bir yer işgal eder ve tek veya karşılıklı çift olmak üzere iki şekilde görülür. Tek kartal için C'annalı sanatkar Nicodemus di Buonaccorso'nun 1380 de yaptığı ve şimdi Londrada Millî galeride bulunan Verlobung der Maria (Meryemin nişan merasimi) isimli tablosu bu hususta iyi bir misaldir. Bu tablo başka bir isimle de nesredilmiştir. Bu tabloda kartallar sekiz kenarlı şekiller içinde resmedilmiştir.

Kuşların duruşları serttir ve tefrik edilmeleri için biri başaşağı diğeri yukarı müteveccihdir. Türk halılarında kartallar bazan ikişer ikişer karşılıklı duran herhaldik vaziyette tasvir edilmişlerdir (Şekil 3). 1300 tarihinde resmedilmiş ve Konya'ya ait olan bu halı kuşların aralarındaki hayat ağacını ve güneş sembolü olan svastikayı (Ga mahı haçı) ihtiva etmesi bakımından bilhassa çok mühimdir. Kartalların vaziyeti hâmi manzarası arz etmektedir.

Bu şekil muhtelif tablolarda görülür. Bunlardan biri takriben 1300 e ait Simon Martini'nin Napolide Sen Lorenzada bulunan Sent - Louisye aid tablosudur. Diğeri de Giotto'nun Romada Sempierdeki Triptu-

gue tablosudur. Bir başkası da Berlin müzesinde bulunan 1350 ye doğru çizilmiş Lippo Memmi'ye atfolunan bir tablodur. Bilhassa 14. cü asır ressamı böyle halılardan almış kopyaları çok güzel belirtmişlerdir. İtalyan ressamları tarafından pek fazla takdir edilen bu halıların o zamanlar İtalyan piyasasından kolaylıkla temin edilmiş olması bunların 13 ve 14. cü asırlarda İtalyanın en fazla siyasi ve ticari münasebetlerde bulunduğu Anadoludan tedarik edildiklerini fikrini uyandırır. Bu motiflerin Sicilya kumaşlarında da da görülmesi bu ihtimali pek kuvvetlendirir. 13. ve 14. cü asır müellifleri halılardan maalesef pek kısa bahsediler. Böyle olmakla beraber dokundukları ve tekmül ettikleri memleketin de Anadolu olduğunu ve buradan İtalyaya ihraç edildiklerini bizzat kaydederler. F. Sarre de aynı fikirdedir. Yani İtalyan tablolarında görülen halı örneklerinin Anadolu halılarından kopya edildiklerini söylemektedir. Halı müte-hassısı Bode de Avrupa ressamlarının tasvir ettikleri halıların Küçük Asya menseli olduklarını kabul etmektedir. Bunların bir çoklarının Avrupa'ya hediye gönderildikleri de malumdur. Bunlardan kopya edilen yağlı boya tablolarındaki halıların tablonun yapılmış tarihinden evvel gönderilmiş olmaları lâzım geldiğine göre orijinalerinin de tarihlerine aşağı yukarı vakıf olmak mümkündür. Bu itibarla İtalyan tablolarında görülen şekillerin önemi, halı ve dolayısıyla ihtiva ettiği motifin tarihi hakkında tahmini de olsa bir fikir vermesi bakımından büyüktür.

Ayakta kartal şekli bizzat Türk halılarında pek nadirdir. Konya ve İslâm eserleri

HALK ŞİİRİ VE OZANLARI

II

Yazan: İhsan HİNÇER

1885 senesinde Yusufeli'nin Zor köyünde doğan ve 10 yıl evvel ölen Huzarî, yüzyılımızın en kuvvetli ozanlarının başında yer alır. O, hem gelenek yolu ile yetişmiş, hem de medrese tahsil görmüştür. Bilhassa halk şiiri tarzındaki koşmaları, destanları, semaları bütün doğu Anadolu'ya yayılmıştır. O da her halk şairi gibi aşk şiirleri yanında hiciv ve mizah mevinde de başarıya ulaşmıştır.

Yirminci yüzyılın edebiyat tarihimize geçmiş yaşayan şairleri başında Şarkışla'nın Sivralan köyünden Aşık Veysel gelir. Bunu takip eden başarılı ozanların sayısı pek çoktur. İsimlerini saymak bile bir kitabı doldurmayaya yeter. Halen bu ozanların kümelendiği yerler, Doğu Anadolu ile Erzincan ve Sivas dolaylarıdır. Medeniyetin, ışığın, trenin, kamyonun girdiği yerlerde yeni yeni topluluk hayatı, sinema gibi eğlenceler, bunların azalmasını, süratlendirmektedir. Kaabiliyetler, topluluktan ilgi göremeyince, gelişmek imkânını kaybetmektedir. Aşık Veysel kendisini halka mal ettiği gibi, büyük merkezlerimizin sanat çevrelerine ke kendisini sevdirmiştir. Ozan geleneğine uyarak irticoalen şiir söyleyememek ve

ğuna göre buradan intikal etmiş bir remiz olacağı da tahmin edilebilir. (Bizdeki sülün tâbiri de buna yakındır.)

KAZ: Halılarda kümes hayvanatı arasına da çok az kullanılan bir motiftir Kaza benzeyen bir kuş Mezopotamya sanatında nadiren sembolik olarak kullanılmıştır. Fakat neyi sembolize ettiği ma'um değildir. En eskî nümune III cü Uruk devrine atfolunan bir mühürde görülür. Burada kuş bir değnek ucundadır. Bundan maada birkaç Neosürmeriyen veya Babilonya mühürlerinde ve Part devrine ait baskî mühür'eri üzerinde görülür. Hepsî değnek ucundadır. Kaz Uzak Şark halılarında da yer alır. Yalnız lüks Hind halılarında da görülür. Ördüğün izdivaç sembolü olduğu zikredilirse de kaz için böyle bir şey söylenemez. Bu motif Türk halılarında nadiren işlenmiştir. Konya müzesinde güzel bir Karaman halısında bulunmaktadı. K a z l a r ı n vücudundaki

az mahsül vermek durumunda olmasına rağmen, çok başarılı ve yaşayacak şiirleri mevcuttur. Yetiştigi muhit, tarikata girmesini ve pişmesini sağlamış, aydınlarımızın da elinden tutmuş olması tanınmasını temin etmiştir. Gözleri görmiyen Aşık'ın sadece Toprak desanı dahi adını edebiyat tarihimizde geçirmeye yetecek nitelikte ve kuvvettedir:

*Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık yarım kara topraktır.
Beyhude dolandım, boşa yoruldum,
Benim sadık yarım kara topraktır.
Nice güzellere bağlandım kaldım,
Ne bir vefa gördüm, ne fayda buldum,
Her türlü isteğim topraktan aldım,
Benim sadık yarım kara topraktır.
Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi,
Yemek verdi, ekmek verdi, et verdi,
Kazma ile döğmeyince kat verdi,
Benim sadık yarım kara topraktır.
Ademden bu deme neslim yetirdi,
Bana türlü türlü meyva getirdi,
Hergün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yarım kara topraktır.*

S şekli de ayrıca tetkike değer. Bunun sadayı temsil eden kulak veya bir yılan sembolü olduğu zikredilir.

Kazın tarihten önceki çağlardan beri sembolik bir mana taşıdığını gösteren delil mevcut olmamakla beraber bugün insanların aptalları için "kaz gibi" tâbiri kullanıldığı ve kendisine cüssesi ile mü'enasip olmayan hareketleri için bu vasıf izafe edildiği herkesce malumdur.

(1) Orendi, Cullius, Gezamtwissen Über Antike Und neue Teppiche des Orients, Wien, 1930, Band II, Sayfa 27.

(2) Eşberk Tefik, kövü el sanatlarının mahiyeti ve ehemmiyeti, Ankara 1939 sayfa 99.

(3) Sahihi Buhari, Cüz 7. Mısır basması, sayfa 168.

(4) Özel, Keman, el sanatları II, oya ve oya çeşitleri sayfa 6.

ARAŞTIRMALARI

3125

*İşkence yaptıkça bana gülerdi,
Bunda yalan yoktur, herkes te gördü;
Bir çekirdek verdim, dört bostan verdi,
Benim sadık yarım kara topraktır.*

*Bütün kusurumu toprak gizliyor,
Merhem çalıp yaralarım düzliyor.
Kolum açmış yollarımı gözliyor,
Benim sadık yarım kara topraktır.
Her kim ki olursa serra mazhar,
Dünyaya bırakır ölmez bir eser,
Gün gelir Veysel'i bağrına basar
Benim sadık yarım kara topraktır.*

Bir insanın toprakla olan bağına şimdiye kadar hiçbir şair ve yazar bu kadar derin duymamış ve duyuramamıştır.

Veysel'in hemşehrîsi olan Şarkışlanın Üyük köyünde doğmuş bulunan muasır şairlerimizden Aşık Ali İzzet Özkan da aynı usta ozanlarımızdandır. Derli toplu bir tahsil görmemiş, Bektaşî âyin ve meclislerinde pişmiş, geleneğe sadık kalarak başarılı koşmalar söylemiştir.

*Kader torbasına elim uzattım,
Tecelli kâğıdım karalı çıktı.
Ömür defterine bir yol göz attım,
Dertlerim içinde sıralı çıktı.
Uğradığım pınar baştan kuruyor,
Kader lamba yakmış beni arıyor
Kime iyilik etsem bir taş vuruyor
Dostum düşmandan da ileri çıktı.
Kader beni kaptan kaba aktardı,
Kosa idi bu dert bana yeterdi,
Evvel yanımızda dülbül öterdi,
Şimdi baykuş kondu haralı çıktı.
Al - İzzeti böyle kader ne yapısı n,
Böyle gelmiş böyle gider ne yapısı n?
Hasta can veriyor, doktor ne yapısı n,
Çiğer parça parça yaralı çıktı.*

Kaderinden bu şekilde şikâyetçi olan ozan, ilk şiirinin "Leylâmı Gördüm" şiiri olduğunu söylemektedir. Bu şiiri Aşık tarzında ve Sivas Bektaşîleri ağzıyla ilk defa plâğa okuyan Aşık Veysel'dir. Edebiyat tarihçileri bu şiirin Ali İzzet'in olamayacağını, İzzet'i mahlaslı başka bir Aşık'ın olması ihtimalini ileri sürmektedirler. Fakat diğer eserlerinde de konuya, vezin ve heceye hâkim olan Ali İzzet'in olması da akla yakın gelmektedir. Esasen

aksi isbat edilememiş, Ali İzzet şiir kitaplarına bu şiiri de almıştır.

*Mecnanum Leylâmı gördüm
Bir kerece bakır geçti
Ne söyledim, ne de sordum
Kaşlarını yakır geçti .
Soramadım bir çift sözü
Ay mıdır, gül müdür yüzü
Sandım ki zöhre yıldızı
Şavkı beni yakır geçti
Ataşından duramadım
Ben bu sırta eremedim
Seher vakti göremedim
Yıldız gibi akır geçti
Bilmem hangi burç yıldızı,
Bu dertler yareler bizi
Gamze okun bazı bazı
Yar sineme çaktı geçti.
İzzeti bu ne hilemet, iş,
Uyur iken gördüm bir düş,
Yar zülfünü kement etmiş
Boynunuza taktı geçti.*

Dertli'nin yetiştirmiş olduğu Geredeli Figânî'nin çırağı Kastamonulu Aşık Yorgan sız Hakkı Baba, 20. yüzyılın başında doğmuştur. Halen 63 yaşındadır. Elinde saz ve mahallî giyimi ile dolaşır. O da tarikat ehlidir. Hakkı Baba'nın şu şiiri de, onun sazına olduğu gibi sözüne de hâkim olduğunu gösterir.

*Akranın bulunmaz huban içinde
Güzellikte yekta gılman gibisin.
Yusuf-u sanisin devran içinde
Gönüller mülkünde sultan gibisin.
Demadem yâdını eylerim teskir,
Dâdu ahım acep etmez mi tesir?
Cemaîn ihânı emede temvir
Ziya veren semsi tâban gibisin.
Dileyip, özleyen vamağus Hakkı,
Hicranla bağır yarığın Hakkı,
Sayd için seyyattır âşığın Hakkı
Teşbihte hâta yok ceylan gibisin!*

Ozanların, zamanın kötü gidisini, iyiliklerini, isyan ve savaşlarını anlattıklarını söylemiştik. Şimdi de buna bir misal veriyoruz. Bu da yime yaşayan ozanlarımızdan Ahmet Çitak'ın bir destanıdır. Çitak bu destanı ile Topluluğun ıztıraplarına sırt çevirenleri yermekte, halkın ıztırapını ve görtüşünü dile getirmektedir.

Mebuslar köylüye ikram ederler,

Edin babam edin, devran sizindir.
Lâyühsel dağma, çama giderler,
Kesin babam kesin, orman sizindir.
Kime ne söylesem açrı kavah,
Soluğu yetişen çaldı kavah,
Hazır oldu buğday açın çuvah,
Öçün babam ölçün, harman sizindir.
Kayboldu arada viedan hizası,
Böyle mi bulunur Allah rızası.
Ağzını açana hapis cezası,
Yazın babam yazın, fermanın sizindir.
Altın stokumuz geldi suyunu,
Hürriyet, kırılan Mermos koyunu,
Bin köylüye bedel bir dans oyunu,
Oyman babam oyman, meydan sizindir.
Dost diye derildik başlarınıza
Akıl yatmaz oldu işlerinize
Yunan Papazını döşlerinize
Sarın babam sarın yararın sizindir.
İstanbul'da Floryanın "pilacı"
Kız oğlan denize atar kulacı
Çıplaklara bakıp yutan ilacı
Yatın babam yatın yorgan sizindir.
Köylübere banka açılın dendi,
Ulaştı mebuslar üstüne kondu,
Koroğlu devrini savuştuk şimdi,
Vurun babam vurun, kervan sizindir.
Şu asil millete sızlıyor içim,
Bu nasıl idare, ne kötü geçim,
Aparımın bitti, gelmez mi seçim,
Yapın babam yapın, her yan sizindir.
Adaleti ezdik, zulümü açtık,
Doluya uğradık, yüğmurdan kaçtık.
Aliyi ararken Yezide düştük
Varın babam varın, Mervan sizindir.
Birazana bağladınız dilimiz,
Feryat eder mezardaki ölümüz.
Kınıldasa copu deşer kolumuz,
Vurun babam vurun, seyran sizindir.
Her türlü adalet sizde bulunur,
Viedanı olanın buşır delinir.
Dört senelik maas peşin alınır,
Alın baba malın, zaman sizindir.
Ahmet Çitak, daim doğru söz derim,
Pervam yok kimseden kazanıp yerim.
Sormaz mı mahşerde Mevlayı korım,
Gidin babam gidin, Mizan sizindir.

Bu, halk ruhunun derinliklerinden aşkı, acıyı ve olayların hikâyesini koşukları ve sazlarla duyuran ozanların yanı başında aydın şa

irlerimizin de halk şiiri ile seslendiklerini belirtmiştik. Ziya Gökalp, Rıza Tevfik, Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Halit Fahri Ozansoy, Haşim Nezihî Okay, Halûk Nihat Pepeyi, Faruk Gürtünca, Necmeddin Halil Onan, Mehmet Emin Yurdakul, Halide Nusret Zorlutuna, Orhan Şaik Gökyay, Zeki Ömer Defne, Feyzi Halıcı, Behçet Kemal Çağlar, Necdât Atılğan, Bekir Sıtkı Erdoğan, Raci Damacı, Fethi Tevetoğlu, Arif Nihat Asya, Şemsi Yastıman, Selâhaddin Ertürk ve Basri Gocul ön safi işgal eder. Bekir Sıtkı Erdoğan'ın HANCI şiiri bunların en parlak örneklerinden biridir.

Gurbetten gelmişim, yorgunum hancı!
Şuraya bir yatak ser yavaş yavaş.
Aman, karanlığı görmesin gözüm,
Beyaz perdeleri ger yavaş yavaş.
Sıla burcu burcu, ille ocağım...
Çoluk çocuk hasretinde kucacağım,
Sana her şeyimi anlatacağım,
Otur başucuma, sor yavaş yavaş.
Güç belâ bir bilek aldım gışeden,
Yolculuk başladı; Haydarpaşadan...
Hancı, n'ohur, elindeki şiseden
Birkaç yudum daha ver yavaş yavaş!
Ben o gece hem ağladım hem içtim,
İki gün diyardan diyara uđtum,
Kayseri yolunda Niğde'yi geçtim,
Uzaktan göründü Bor yavaş yavaş..
Garibim her taraf bana yabancı,
Dertliyim, çekinme, doldur be hancı!
İlkönce kınıldır hafif bir sancı,
Ayrılık sonradan kor, yavaş yavaş..
Bende bir resmi var, yarısı yarık,
On yıldır evimin kapısı örtük..
Garip bir de sarhoş oldu mu artık
Bütün surlarını der yavaş yavaş..
İşte, hancı! Ben her zaman böyleyim,
Öteyl ne sen sor, ne ben söyleyim?
Kaldır artık boş kadehi neyleyim;
Şu ben'im hesabı gör yavaş yavaş.

Bir heyecan şairi olan Behçet Kemal Çağlar, aydın şairlerimiz içinde en velût olanıdır. Bilhassa halk şiiri tarzındaki bütün verileri başarıdır. Ankaralı Aşık Ömer adıyla yazdığı bu şiirler, bize, adile yayınladığı koşuklarından daha geniş akisler uyandıracak değerdedir. Onda, Anadolu ve Türk halkının

Nene ve Dedelerimizin Ağzından Masallar: 4

SEPETÇİ BABA

Derleyen: Faik AKÇIN

Bir ülkede Sepetçilik yapan çalışkan bir adam vardı. Sepetçi, karısı ve bir tek kızı ile yaşayıp gidiyordu. Adamcağız her gün ördüğü sepetleri sokakta pazarda satarak evi ne bakardı. Bu yerin paşalarından birisi çeşme başında sepetçinin kızını görmüş, çok beğenmişti. Paşa, kımsesiz temiz kalpli, yakışıklı bir gençti. Bu terbiyeli güzel kızın babasına haber yolladı: "Paşamız kızınızı hanım olarak istiyor." dediler. Sepetçi başını işinden kaldırmıyarak gelemlere sordu: "Sepet örebilir mi, bu kişinin e'inde bir hüneri var mıdır?"

Düörtücü'er — Zengin ve itibarlı bir kişidir. Kentimizin ileri gelen ve sayılanlarındandır. Bir paşa işi yok ta sepet mi örsün. Sepetçi son cevabını vererek adamları başından savdı; Sepetlerken:

samimiyetini buluruz,

Durulmuş kaymaktan içeyim derken
Köpük köpük taşa taşa yazmışım.
Sarırmış ekini biçeyim derken,
Ateşini içine düşeyazmışım.
Adın kanat kanat geçmiş gözümünden
Zikre dönmüş çıkmaz olmuş sözümünden
Meşk edermiş gibi alın yazımdan
Tahtaya yazmışım taşa yazmışım.
Bilmemişim ne iş, ne güç, ne ayıp,
Kırk yıllık belâdım derdi boşayıp,
Hasretini meydan meydan yaşayıp,
Vuslatına köşe köşe yazmışım.
Gezer gibi göğüm yedi katırna,
Yıldız harmânına gönül atını
Sürüp samanyolu hakikatini,
Gerçeğe yazmışım, düşe yazmışım.

Nice aşık gelmiş derdi tatmaya,
Gönül komuşturup, hüner satmaya.
Güzellerin defterini tutmaya,
Ben senin adını başa yazmışım.
Coşar Aşık Ömer söze gelince,
Sevdiğim işveye, naza gelince,
Dalınmış, lâl olmuşum göze gelince,
Kırpiğe yazmışım, kaşa yazmışım.

Halk şiiri, kaynaklarında kurumaya yüz tutmuşken, aydın şairler ona can ve heyecan vermiş, fakat yeni şiir cereyanı karşısında ay

Baba — Eli bir işe yatmıyana bir babuğ bile vermem. Eğer sepet örebilirse kızımı ona vermekten şeref duyarım. Düörtücü'er, bu sözleri olduğu gibi paşaya bildirdiler. Paşa sivil olarak geziye çıkar. Bir yerde sepetçiler arasında sepet örmeyi öğrenir. Döörtücü'er sepetçinin kızını ile evlenir. Mesut yazarlarken paşa kaynatasına için için kızıyordu, amma sonra dan düşücelerinde yanıldığını anladı.

Karsıgâhında paşa bir iftiraya uğramıştı. Hiç bir suçu yokken ordudan çıkarıldı. Askerlikten atılınca sivil hayatta, memurlukta başarı gösteremedi. Parasız kalınca sepet öreerek evini geçindirme yolunu tuttu.

Her meslek sahibinin yedek bir hüner ve marifeti olmalı. Hiç bir işi küçümsememei ve kendinden başka hiç birine güvenmemeli.

dın şairlerimiz de hece ve halk şiirini ihmale başlamıştır.

Bu, halk şiirinin ölmesi mânasını hiçbir zaman taşımayacaktır. Belki bir devre gelecek, yeniden hece ve halk şiiri bütün diriliğiyle ayağa kalkacaktır. Çünkü sağlam bir mazi si vardır. Esasen halk şiiri bugün yeni şiire de etki yapmakta, motif olarak hemen hemen bütün şairlerimizin yeni şiirlerinde de işlenmektedir.

Buna bir misal vererek konuşmamızı bitirmeyi uygun bulduk. Yeni şiirin en usta bir temsilcisi olan Orhan Veli Kanık İstanbul Türküsünde serbes vezin kullanmakla beraber, tamamen halk şiirinin bir devamcısı olarak görülmektedir. İşte o'ndan bir parça:

İstanbul'da Boğaziçinde,
Bir fakir Orhan Veli'yim.
Veli'nin oğlum,
Tarihsiz kederler içinde.
Urumelihisarına oturmuşum;
Oturmuş ta bir türkü tutturmuşum;
İstanbul'un mermer taşları,
Başma da konuyor, konuyor aman, martı
kuşları.

Gözlerimden boşanır hioran yaşları,

Edal'm,

Senin yüzünden bu halim

AŞIK ŞENLİK'İN ŞİİRLERİ

1

Yazan: İsmail AŞIKOĞLU

'Aşık Şenlik'in hayatı şahsiyeti ve eserleri hakkında İsmail Aşikoğlunun yazmış olduğu yazı, 162 nci sayımızda yayınlanmıştı. Bu defa da Şenlik'in şiirlerini vermeye başlıyoruz.

Yığılın ahbaplar yaren yoldaşlar
Bir sağalmaz derde düştüm bu gece
Himmeti pîr ile âb-ı zülûlden
Kevser bulduğundan içtim bu gece
Kudret mektebinden verdiler dersi
Zahirde göründü arş ile kürsü
Hıfımda zapt oldu Arabî Farsî
Lûgatı imrânı seçtim bu gece
Sefil Şenlik haktan buldu kemalî
Bu fikrile vasfî halim demelî
Hillâllanmış gördüm güzel cemalî
Tağayyır hal olup şaşım bu gece

Zülûf: Saf, hafif, tatlı su. **Bulak:** Çeşme.
yolla gelen içme suyu. **Kevser:** Cennette bir akar suyun adıdır. **Tağayyır:** "Tağayyır"
'Gayri'dan, değişme, başkalaşma. **Renk de-
ğişme. Bozulma. Korkma.**

*

Ne bakarsın melûl melûl yüzüme
Yüreğime koydun veremi kartal
Kanat çaldın pervaz ettin uçmaya
Zalim gülle kesti aranı kartal
Zehmî ağır, yapın aslan yapısı
Gören kuşlar seni titrer hepisi
Öldürürdün ele geçen hapısı
Atardın karanlık yere mi kartal
Yüksek yüksek yığın'ara çıkardın
Uzak uzak menzillere bakardın
Yüz sıçanı bir deliğe sokardın
Keserdin ağzını haramı kartal
Sarıdır gözlerin yekedir başın
Jaynaklıdır pençen keskindir dişin
İnsafsız zulûmkâr Zabîr yoldaşın
Öldürmektir seni meramı kartal
Sefil Şenlik zulûm eyledi sana
Zalardın çırpardın batardın kana
Derdin hadden aşp gelmez hesaba
Lokman hekim sarmaz yararı kartal

Melûl: Usanmış, bezmiş, bıkmış. **Zehim:**
Vücüt. **Hapısı:** Hepisi. **Yeke:** İri, büyük.

*

Elyanlı kuşların bir bak haline
Bizi saltanattan salıptır baba

Dost göre bu günde yazıklar bizi
Düşmanlar şad olup gülüptür baba
Güvercinler takla vurur havada
Bizimkiler hep kuruyup yuvada
Bilmem alkış mı yoksa bed dua
Ettiğin karşına geliptir baba
Çok yalvardım beğelerden kırmadın
Tamahkârlık ettin hayır görmedin
Yüz begeden birini zekât vermedin
O borçta boynunda kalıptır baba
Andiçerdim sarı gazın başına
Ne sîtkile seyreylerdin leşine
Kırk ördekle bir duvarın başına
Felek gazabıyla çalıptır baba

Elyan: Renk'ler Beçe: Piliç, ferik. Leş:
Hayvan ölüsü.

*

Ey irebbim (Rabbim) bu dünyada namerdi
şad eyleme
Merdî gözden cüda g'üp gönülden yad eyle.
me
Muhabbetli müminleri sakla öz penahında
Mahşer günü mücrüm edip kabrimi od ey-
leme
Pîr hökmünden ehli dilen muhabbetim bul-
muşam
Her k'immin iddiası var imt'hana gelmişem
Ey gönül sığın hüdaya hakka siper o'muşamı
Her gedanın gazabından zar çekip dad eyleme
Sefil Şenlik aftâbî öz e'innen aradı
Eî çekmişem bu dünyadan görün mey'im
neredi(r)
İsterem mahşer zevkini b'acı mihnan aradı(r)
Dünyada saltanat verip gamdan azat eyleme
Cüda: Ayrı. **Mücrüm:** Mücrim. **Kabir:** Me-
zar. **Geda:** Aşık, yoksul.

*

Kaftan kafa haklı nasî(1) hıfzeden
Mekânda münazzah bir senden Mevlâm
Bir sensen mevlâ bir nur bir sensen mevlâm
Sütünsüz kubbenin zaptı bir sensen mevlâm
Arşa dört melâike ezen okudu
Zikr-i süphaneke bir sensen Mevlâm

ARAŞTIRMALARI

3129

Yusuf'a koyuda ne zarar oldu
Ne noksan ne keder ne zarar oldu
Ne zarar oldu ne zay ne zarar oldu
Nemrut İbrahim'i attı ateşe
Ateşten Halil'e ne zarar oldu
Yunus'a semehten ne zarar oldu
Emr-i kaderullah bir sensen Mevlâm
Şenliğem sinemde sevdâ nârı var
Eserli serimin avsuz olmaz marı var
Marı var zehmi zehir marı var
Cenk ile gazaba gelen h'şim tarûmarı var
Kulun kul yanında itibarı var
Menim de tutarım bir sensen mevlâm

Melâike: Melekler. **Mar:** Geçmiş. **Nâr:**
Ateş. Semeh: Balık. "Peygamber Yunus'u
n"

*

Seyragıfı bir mecliste görende
Başına bir tufan tutmak isterem
Ya bunu buradan sürgün eyleyin
Ya men başım alıp itmek isterem
Bel bağlama aslı hariç olana
Yaman günde seni verir talana
Men bir zerem zer gadrini bilene
Aşkın metahımı satmak isterem
Sefil Şenlik eserler'ip duranda
Hakkın ismi ezber olup guranda
Aşk eseri ürüzgâr (rüzgâr) vuranda
Şeyda bülbül kimi (gibi) ötmek isterem

Seyragıf: "Seryakup" hasım, tarafar. **Zer:**
Altın.

*

Ey gönül uyan gafletten sohbete bak deme
bak
Düşmüşem cevri cefâyâ efkâra bak gam
bak
Vefasız fani dünyanın yetmek olmaz sırrına
Do'anır çarkı zamane dönen serencama bak
Eliften dersini alan okur ağdan garadan
(aktan karadan)
Kuldan kula ziyan gelmez hak seçmese sı-
radan
Sîtkile sana sığındım bizi yoktan var eden
Her garaza gazap etmez aziz int'kama bak
Feleğin gahrı gazabı kâh Şenliği öldürür
Kâh sa'ar zir-i zemine kâh yelkene kaldırır
Kâh bağı gülîstan eder gülşene zağ kondurur
Kâh eser tersi muhalif kâh dönen eyyama
bak

Zîri zemin: Aşağıdaki yer.

Dalmışam gam deryasına ummanda yüzen
menem
Çıkıp rüyamda âlemi devredip gezen menem
Pünhandan aldım dersimi ayana çıkmaz
sırrım
Ehli marifet hoş sanat mücevher lisan
menem
Kinli gönüm gama dalsa hoş cevaplar
açarım
Muhannetten hile sezsem ta uzaktan gaçarım
Kelâmikadim içinde harfi harften segerem
Gizli söze cevap verip şiirler düzen menem
Ne lâzımdır arzılayıp meni diye gelesen
Milleti âlem içinde imtihana salasan
Deseler ki sefil Şenlik son bir azim kalasan
Rütbem arşa direk olsa hâk ile yeksan
menem

Pünhan: Gizli. **Ayan:** Açık görünür. **Azım:**
Büyük. Hak ile yeksan: Toprak ile beraber.

*

Mey içip mest olmıyan gaf'ete dalır mı hiç
Zihni sarraf mücevheri nazardan salır m'hiç
Müneccim hikmetine mücûzat demek olmaz
Şehirli tilisim düzen keramet bilir mi hiç
Bülbül bağman etseler zağı gondurmaz hara
Tarlanın terkinî kılan itibar etmez sana
Bir kürenin karşısından gav çekip yaksan
nara
O alev hacalet çekip perişan o'ur mu hiç
Şenlik der ahvalat seçip vasfı haş söy'eseler
Effaye gider nâdana mücevher pay'asalar
Bahr-ı umman kenarında teyemmüm eylese.
ler

Zerre kadar o deryaya bir keder gelir mü hiç
Tilis'im: Talim. **Mücûzat:** Mucizeler. **Ke-
ramet:** Evliya'ların bazı o'lağanüstü hall. Er-
mişcesine yapılmış hareket veya söy'enmiş
fikir. **Zağ:** Karga. **Gay:** Ateş yakmak için
kullanılan bir madde. **Effa — "Affa":** Baş-

*

Alâ gözlüm meni mecnun eyledin
Hummarranif serhoş bakma bir yana
Bir yana tara zülûn bir yana
Ateş saldın yüreğime (yüreğime) alışa bir
yana

Eğer bent olmuyaydım zülûn teline
Baş götürmem bu ülküden bir yana
Hakkın emri ikrarı var bu canda
Yüzler nefis çarkı müddet bu canda
Bu canda bu cesette bu canda

Derlenteler :

BİRECİKTEN İLENÇLER

Derleyen: Zeliha ÖNGÖZ - Naciye
ODABAŞI - Leylâ FERMANOĞLU
- Meral SAYGUN

— A —

Allah cezanı versin.
Allah iki gözünü iki dizini ala.
Allah, seni elimden alada, gözümü baka koya
Allah, senin tez günde tez dakikada ölümü.
nü görem.
Allah ,seni yedi döşek üzerine devire.
Allah seni getirmiyede kara haberini get're.
Allah seni yedi kabir hortlata.
Anının çatından değe.

— B —

Başımın belâsısın
Beni bu hale getirdin, sürüm sürüm sürü.
nesin.
Boynuna boz ip ölçüle.

— C —

Canından olup, ciğerinden meliyes'in?
Ciğer'in lep lep döküle.

— D —

Dermansız derde düşesin.
Dert bulup, derman bu'amayasın.
Dert tuta.
Dibine kurt düşe.
Dert iman bulamıyasın da tavşan köküne
yapışasın.

— E —

Evin başına yıkıla.

— G —

Genç yaşına doyamıyasın.
Gid'sin o'a da gelişin olmıva.
Gözün patlıya. avucuma gele.

Melükül mevt yeksan kılar bu canda
Çok çekmişem cevri cefa bu canda
Göz önünden pünhan olma bir yana
Biçare Şenliğin gelmir kararı
Sevda damu yanar nari kararı
Kararı kahir çeken kararı
Sinin avgâh yayladı safalansan kararı.
Sabırsız gönlümün gelmir kararı
Kerem kılıflu gadem bassan bir yana
Humarranmak: Humarlanmak. Melekül
meft = Melekül: mevt: Ölüm meleği (Az
rail) Gadem: Kadem.

— H —

Hançer bıçak aşı olasın .
Hınzırı görmüş yezit.

— İ —

İki gözün elime gele

— K —

Kan kusasın.
Kapın kuş bokundan sıvalı kıla.
Kara yer yerin olsun; cehennem dibin olsun.
Kanlı göm'leğini görem .
Kahrolasın.
Kepeğin kes'i'e.
Kızdırı bişe kalasın, indiri şişe kalasın.
Kıran gire, ölü süpüre.
Köründe hortlayasın.
Kökün kuruya.
Köküne summak suyu sıkıla.
Kundağın ters döne.
Kudurduğun başını ala.
Kül başına kona.

— L —

Lânet yüzüne gele.

— M —

Marazın karnında kala.

— Ö —

Öleydin de yüzünden kurtulaydım.
Ölmiyesin örnek olasın.

— P —

Parça parça olasın, tike tike olasın; her ti-
ken bir dağda kala.

— S —

Sesin yer altından gele.
Seni yılanı görmüş yezit seni.
Sebeb olan kebab ola.

— T —

Tufana boş gidesin.

— Y —

Yatıp kalkmıyasın inşallah.
Yere giresin.
Yığıtken yıkılasın.
Yoluna boz duman çöke.
Yüzün yere gire.

Yalnız en yüksek Faiz değil,
en ufak mevduatınıza da en
yüksek Faiz, en fazla kazanma
şansı.

Dünyada ve yurttta bütün
bankacılık hizmetleriniz için



TÜRK TİCARET BANKASI

YARIM ASIRLIK TECRUBESİ İLE EMRİNİZDEDİR

(Folklor: 66)

EMNİYET SANDIĞI

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu

APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA İKRAMI-

yeleri talihlilerini bekliyor.

EMNİYET SANDIĞI'nın

* Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA

YATILI OKUL ve PARA İKRAMIYELERİ.

* YUVA TASARRUFU HESABI hakkında

gişelerimizden izahat isteyiniz.

(Basın: 8949 — 67)

GRİP

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN Kullanınız



Aldığınız müstahzarın hakiki Gripin olduğunu anlamak için GRİPİN markasına bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 4514 — 68)

1963

1863

PARA ve APARTMAN DAİRELERİ

AKBANK

Vadeli her 100, vadesiz her 200 liraya ayrı bir kur'a numarası
(Folklor: 69)

ANADOLU BANKASI

ARADIĞINIZ EMNİYET
BEKLEDİĞİNİZ İSTİKBALDİR

ANADOLU BANKASI

(Folklor: 70)



(Folklor: 71)



(Basın: 5216 — 72)



HERŞEYİ daha iyi TEMİZLER

(Faal: 4515 — 73)



SİHHTİNİZİN
KORUYUCUSUDUR
(Folklor: 74)

TÜRK FOLKLOR (HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.



yaz kış her mevsimin yağı

**Mobiloil
Special**

arabanızı genç tutar

Ancak her zaman gerektiği gibi yağlanan motor genç kalabilir. Bu da dondurucu soğuklarda sıkışığına muhafaza edebilen, bunaltıcı sıcaklarda fazla inceliyor yağlama hassasını kaybetmeyen bir yağla tabiidir.

Mobiloil Special motörünüzde gençlik aşkıyan, başka yağların başaramadığı en zor şartlarda arabanızı koruyan 'yepyeni bir motor yağıdır.

**Yeni
Mobiloil Special**

- ✓ Motor aşınmalarını esgari haddde indirir
- ✓ Motorü günden dışören zararlı birikintileri önler
- ✓ Motorde eskiden kalan birikintileri çok azaltır
- ✓ Vuruntu, vakitinden evvel ateste, buji kırlanmaları gibi hallerin kontrol altına alınmasına yardım eder
- ✓ Marşa, basar basmas motörün çalışmasını sağlar
- ✓ Tamir, benzin, yağ masraflarını azaltır.



(Folklor: 65)

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

AGUSTOS 1963

İÇİNDEKİLER :

- | | |
|--|---------------------------|
| UNESCO T. Millî K. Genel Kurul Toplantısı | Sadi Y. ATAMAN |
| Büyüculükte Taşkömürü ve Yada Taşı | Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL |
| Aşık Haliloğlu | Cahit ÖZTELLİ |
| Nazarlıklar | Abdülkadir İNAN |
| 'Osya'da Ay - Güneş Hakkında İnanmalar | Doç. Dr. Şükrü ELÇİN |
| Konya'da Bazı Ticarethanelerdeki Levha Yazıları | Selçuk ES |
| Şuvsath Aşık Deryami (Dursun Ali Erdoğan) | N. BİRDOĞAN |
| Konya Ajza Üzerine Çalışmalar | Mehmet ÖNDEK |
| Örf ve Adetlerle Kars'ta Kotan (I) | Mürsel KÖSE |
| Gülner'da Derlenen Tekerlemeler | Gündüz ARTAN |
| 1938 de Bayburt'ta Saz Şairleri Haftası (3) | Mahmut K. YANBEĞ |
| Çorum Dolaylarından Bilmeceler | Osman SAYGI |
| Okullarda Folklor Kolları | Cevdet CANBULAT |
| X. Türk Dil Kurultayın Toplandı - Akşehir'de Nasreddin Hoca Festivali Yapıldı - Sarayova Millî Müzesinin 75. Yıldönümü | İhsan HİNÇER |
| Muradına Eren Kızla Bey Oğlu Masalı | M. Güner DEMİRAY |

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 169

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

